

U 212

NOORUSMAA

JÕULUD

1928

S I S U:

J. Parijõgi. — Jõulud akende taga. — Kari Puukuub. Norra muinasjutt.—
P. Rosegger — Jõulud metsas. — Selma Lagerlöf — Kreeka kloostrid. — Sven
Hedin — Fernando Cortez. Eesti keele H. Valma. — Leidusi saja aasta kestes.
— Loodusesõbra nurk. — Male. — Kabe.

„Noorusmaa“ väljaandja Eesti Õpetajate Liit on majanduslikel põhjusil sunnitud lõpetama „Noorusmaa“ väljaandmise. Käesolev number on viimane. Toimetus tänab kõiki „Noorusmaa“ sõpru lahke kolmeaastase kaastöö eest ja loodab kindlasti, et eesti noorsugu kunagi jälle saab omale noorsoo-ajakirja näol väärtusliku sõbra.

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

KOLMAS AASTAKÄIK *

Nr. 12

DETSEMBER

1928

Toimetuse juhataja: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson. :: Vastutav toimetaja: E. Martinson. :: Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. :: Toimetuse ja talituse: Tallinn, Rataskaevu 22. Tel. 14-63. Toimetuse kõnetunnid esmaspäeval k. 12—1.

Eduard Viiralt

Laulvad moosekandidid

Lehe-Sass, nagu teised lapsed hoovis teda kutsusid, sörkis mööda tänavaid ja pakkus viimseid pühade lehti. Lehed olid täna varemini ilmud ja juba pimediku saabudes oli suurem hulk neist müüdnud. Nüüd oli veel õhuke pakk kaenla alla jäänd ja neid ta hüüdis välja külmast käriseval häälel.

Ärid suleti juba lõunapaigu, kuid vaateaknad särasid ja hiilgasid nagu oodates jõulukaupade ostjaid. Inimesi liikus kogu aja tänavail, kõigil oli rõõmus rutt. Sass sörkis mööda hobuse- teed, sest kõigil käijatel olid mõlemad käed ja kaenlad pakke täis, mõni väiksem rippus palitu nõobis, ja ei olnud kõnniteel nende pakkide kandjate pärast lehepoisil ruumi. Üks härra jättis lehe sellepärast ostmata, et ei olnud pakke käest kuhugi panna, et võtta põuest rahakott.

— Siis ei võta?

— Ei saa, näe, raha kätte.

Võttis pakid kiiremini kaenlasse ja rühkis edesi. Sass kõpsis külmand saapaid üksteise vastu, pühkis kindaseljaga nina ja sörkis jälle edesi, vahe- vahel kärisevat hoiet kuulda lastes.

Vastu õhtut andis külm järele, pehmeid lumehelbeid hakkas liuglema pähe, lehtede pakile, igale poole. Autod sahisid peaaegu kuulmata siit ja säält mööda ja rõõmsalt helisesid voorimeeste kellad. Kustki põiktänavast sõitis otse Sassi eest läbi salk rõõmsaid lapsi, voorimehel suure kraega kasuk ja habe lund täis.

— Oo, justkui jõulumees Söödori aknal!

Autod pilgutasi igale vastutule- jale silmi ja nende tuututamine tundus rõõmsa hõiskena. Sassi hõiked jäid ikka harvemaks ja harvemaks. Juba ta jättiski lehtede hüüdmise ja hakkas rõõmsas ärevuses liikuma rahvaga kaa- sa ühest tänavast teise. Peatus jõulu- akende ees, kõpsatas kõvaks külmand saapaid ja liikus jälle edesi. Talle olid äride vaateaknad juba jäänd pähe, kuid ikka peatus ta nende ees ja puuris sil- madega läbi klaasi. Siin oli jõulumees jätnud pääga noogutamise, sääil vilgas raudteerong seisu jäänd, mis kõik need päevad kiiresti aknal oli kihutand, ikka ratas-ringi. Neegripoiss ei pööritand oma valgeid silmi ja ahv oli banaanide söömise jätnud. Aga kuused, ingli- juuksed ja muud jõuluasjad olid jäänd nagu ennegi.

Videviku tihenedes löid pea korraga helisema kõikide kirikute kellad ja läbi tuhmide akende püüdis välja tungida rõõmus jõuluvalgus.

Sass laskis poolsörki üle turu. Ta teadis täpselt, kus mishinnalised kuused müüa olid olnud. Tänavapool olid suu-

red kuused, siit viisid nad ka kooli jõulupuu. Tagapoolt võis täna hommiku poole kuuski saada kahekümne-viie sendiga.

Kui temal oleks palju raha ja suur maja, viiks ta tingimata kõige suurema kuuse, otsa paneks suure tähe Schwarzi aknalt, aga ingljuuksed tooks Söödori kauplusest, klaaspärlid olid kõige paremad Vernereri juures. Võiks ju kuuse alla vurama panna sellesama raudteerongi, elektri jõul. Lepiku apelsinid ja banaanid ostaks kõik üles, paneks muist kuuse oksele rippuma, muist kuuse alla hunnikusse . . . siis oleks alles pidu! Nendest jõulukompvekkidest siin aknal ta suurt ei hooli, paberid on tuhmid ja narmad karused, tooks juba Vainu ärist kompvekid kuld- ja kalaliimist paberitega. Šokolaadikompvekid paneks kuuse kõrvale lauale vaasi sisse, laual oleks valge lina pääl. Aga piparkoogid on vist kõige paremad turu ääres kaupluses, mis ta nimi nüüd oligi . . .? Pähk-leid võiks võtta Purmani juurest, neid peaks tingimata olema, suuri kuldpähk-leid. Siis ta neid kröbistaks kogu pühade aja . . . Aga koored liimiks uuesti kokku ja viiks pääle pühi kooli kaasa.

Sass sülitas mehiselt tänavale, sest suu jooksis vett täis, ja sörkis saapaid kopsutades edesi. Toiduainete kaupluse akna ees hakkas kõhus näpistama ja kurgus hakkasid käima neelamised. Siit juba oleks pühiks midagi võtta! Ei, kui ikka õhtul sööksid saia ja sinki, või sardiinid, või sedasama laksvorsti . . . hommikul jooksid kakaod — samas purgis on kindlasti hää sort — ja hammustaksid mesikooke kõrvale . . . siis alles oleksid jõulud! Aga mis need ümmargused pruunid peaksid olema? Kindlasti pole nad suuremat väärt. Hää oleks ka see punane vorst. Seda ostis ta kord terve naela ja sõi ära sadamas puuvirnade vahel — maik veel praegu suus . . .

— Poiss, kas lehti on veel?

Sass jättis akna ja jooksis härrale vastu, lauldes talle ette käriseva häälega kõikide lehtede nimed.

Siis kuulis, et raatuse kell löi kaheksa. Nii hilja juba! Ei, peaks juba minema. Ja Sass hakkas sörkima alla-

linna poole. Ainult spordiriistade kaupluse akna all peatus veidi, noogutas pääd ja ütles iseenesele:

— Siit viiksin spordikelgu, rootsis suusad ja jääpalli. Siis laskis jälle edesi.

Äride aknaid jäi vähemaks, selle asemel hakkas elumajade akendest vilksatama jõuluvalgust, küünlasäras jõulupuid. Sassi käik jäi aeglasemaks, tänavad olid tühjad. Võiks ju vaadata, mis nad teevad sääl majades, akende taga. Mõni aken oli jääs ja vaevalt võis näha jäälillede vahelt jõuluküünalde leekisid, mõnel pool oli aga paksud kardinaid ette lastud ega saand midagi näha, aga mõnest aknast võis selgesti näha põlevat jõulupuud ja lapsi selle ümber.

Sääl paistiski selgesti üle tänava läbi suure akna ehitud jõulupuu, pea-aegu samasugune nagu Sass endale oli mõtelnud: suur jõulutäht kuuse ladvas Schwarzi aknalt, ingljuuksed Söödori juurest ja klaaspärlid Vernerilt. Ja just nii, nii jah. Sass sirutas kaela õieli, tõusis kikvarvule — kas on ka jõulumees kuuse all ja vilgas raudteerong? Seda ei ulatund nägema. Aga jõulupuu juures sohva ees sääd sid lapsed elavaks pildiks: ingel helevalges riides, laialilaotatud tiibadega ja ülestõtetud kätega. Kas see ongi laps? On ehk päris jõuluingel? Sass unustas külmetavad jalad, lehepaki ja tänava. Tundus sooja kogu kehas, ninas hakkas kõdistama kuuse- ja küünlalõhn, samuti nagu kooliski. Tuled vilkusid rõõmsalt, ingel vaatas särasilmil akna poole. Sassis tundus, et ingli pilk ulatub tema silma sisse. . . Nüüd laskis käed alla. Ei, see on ikkagi laps, sääl on teisigi lapsi. Jah, piparkookide ja kompvekkide lõhn on samasugune nagu kooliski. Tasa-kesi hakkas kostma laul „Püha öö... See on ju tuttav laul, seda laulis temagi koolis. Ja hakkas kaasa laulma tänaval, esiti tasa, siis kõvemini ja viimati täiest rinnast oma külmast käriseva häälega... Küünlad pilgutavad rõõmsalt, ingljuustest helgib valgus tagasi ja jõulutäht särab nii kui kuld. Sääl ulatub küünla-leek oksani, raginal saadavad okkad

sädemeid laiali, ninna tungib meeldiv kuuselõhn.

— Ai, põletab selle klaasmuna päela katki, kustutage ära!

Sass sirutab käe välja, et leeki kustutada, kuid tabab tühja õhku. Siis kuuleb, et raatuse kell lööb üheksa. Ah ja ta on ju siin, tänaval, lehepakk kaenlas, saapad jääs. See jõulupuu on sääl sees, akende taga. Ta pühib kindaga nina ja astub aeglaselt edesi. Siis tun-

neb korraga, et varbad külmetavad, kõht on tühi ja väsimus tikub ligi. Kurjus hakkab kipitama ja südamesse tuleb raske tusk.

Aga kui ta linna äärele oma hoovi-värava ette jõuab, on tusk möödas, selle asemele on tulnud rahulik väsimus. Tema jõuluõhtu on möödas. See möödus akende taga, nagu suurem osa tema poisikesepõlve päivi.

Norra muinasjutt.

li kord kuningas ja tal oli nii ilus ja hää tütar, et temast ilusamat ja paremat polnud leida kuski. Kuningas kurtis kaua taga surnud naist, lõppeks taltus ta lei-

navalu ja igavast üksindusest lahkumiseks kosis ta kuningalese, kellel oli samuti tütar. See aga oli sama tige ja inetu, kuivõrra teine oli ilus ja hää. Võõrasema oma tütreaga oli kuningatütrele väga kade ta ilu pärast. Niikaua aga kui kuningas ise oli kodus, ei julend nad midagi ette võtta ta vastu, sest kuningas armastas tütart väga.

Mõne aja pärast aga pidi kuningas minema sõtta teise kuninga vastu. Nüüd leidis kuninganna kuningatütre piinamiseks paraja aja, ta kihutas teda taga kus iganes võis ja ajas igasugustele töödele. Lõppeks saadeti ta karjaga mööda mägesid ja metsi. Süüa sai ta kas vähe või sugugi mitte. Sest

jäi ta kõhnaks ja kahvatuks ja lõppis hoopis otsa. Ühtelugu nuttis ta kurbusest ja näljast.

Karjas oli suur sinine pull, kes alati puhtana ja läikivana käis kuningatütre järel ja laskis end silitada. Kui kord kuningatütar jälle istus ja nuttis, tuli Sini ta juure ja küsis, miks tütarlaps ühtlugu nutab. Tütarlaps ei vastand midagi, vaid nuttis edesi. Siis ütles Sini: „Tean küll, mis sul viga, kuningaproua kiusab sind ja peab näljas. Söögi pärast aga ei maksa sul nutta, sest mu paremas kõrvas on laudlina, mis mahalaotatuna kattub kohe sööki-dega. Võta see säält ja tee proovi.“

Kuningatütar tegi Sini õpetust mööda, laotas lina maha, ja näe — kohe oli see täis kalleid roogi. Ei puudund mõdu ja mesikoogidki. Nüüd kosus peagi kuningatütar, läks nii ilusaks ja kauniks, et kuninganna oma kurja tütrega muutus kadedusest roheliseks. Kuninganna ei saand kuidagi aru, kuivõib nii halval toidul olles püsida nii kaunina ja priskena. Siis saatis ta oma teenija metsa võõrastütart valvama. Põõsast hiilides nägi see nüüd, kuidas

kuningatütar võttis kõrvast lina, laotask maha ja sõi. Ta jooksis kohe koju ja kõneles loo kuningannale.

Nüüd tuli kuningas sõjast võitjana tagasi. Suur rõõm valitses kuningakojas ja vaene kuningatütar oli jälle rõõmus isa kojutulekust. Kuninganna tegi aga enda haigeks ja andis arstile palju raha, et see ütleks, et kuninganna muidu ei saa terveks kui sööb sinise pulli liha. Kuningatütar ja teised inimesedki pärisid arstilt, kas pole muud rohtu, sest kõik armastasid Sinit ja kinnitasid, et kogu maailmas pole enam säärast looma. Arst aga nõudis Sini tapmist, miski muu ei võivat aidata kuningannat.

Kuningatütar läks õhtul salaja lauta Sini juure. Kui ta nüüd oma sõbra nägi säälnorust ja kurvana seisvat, ei saand ta muud kui puhkes nutma. „Miks sa nutad?“ küsis Sini. Kuningatütar jutustas, et kuninganna haigust ei võivat arstida muuga kui Sini lihaga, ja kojutunud kuningas annud käsu Sini tapmiseks. „Kui nad tapavad minu, siis on ka sinu päevad varssi loetud,“ ütles Sini. „Pögeneme täna öösi.“ — Kuningatütar küll ei tahtnud isast lahkuda, kuid koos kurja kuningannaga ta ka ei tahtnud elada ja ta otsustas Siniga põgeneda.

Sini võttis kuningatütreturjale ja traavis kiiresti minema. Kui mehed hommikul tõusid ja tulid lauta Sinile järele, oli see kadund. Kui kuningas hommikul otsis tüdär, siis leidis sellegi kadunuks. Küll saatis kuningas igale poole saadikud mööda kuningriiki otsima ja laskis lüüa kirkukelli, kustki ei leitud aga ta kadund tüdär.

Vahepeäl kihutas Sini kuningatütrega läbi mitme maa ja jõudis viimaks vasklaane ääre. Puud, lehed ja lilled olid siin kõik vasest. Enne laandeminekut ütles Sini kuningatütrel: „Siin metsas sa ei tohi ühtki lehte puudutada käega, muidu on ots sul ja mul. See laas on kolmepäise kurja trolli*) omandus.“ Kuningatütar lubas keeldu panna hoolega tähele. Ta oli õige ettevaatlik ja katsus lehti mitte puudutada. Et mets oli paks, pidi ta enda eest sageli

oksi painutama kõrvale. Üht oksa käändes lipsas see ta käest ja puuleht jäi talle pihku.

„Oo, häda, häda,“ hüüdis Sini. „Mis sa nüüd tegid, nüüd tuleb elu ja surma võitlus. Hoiat siis aga hoolega lehte.“ Vaevalt said nad metsa ääre kui neile tuligi tormates vastu kolmepäine troll. „Kes lõhub mu metsa?“ karjus troll. — „Mets on samuti minu kui sinu“, vastas Sini. — „Seda veel saame näha,“ hüüdis troll ja tormas Sini kallale. Küll löi ja torkas Sini, troll aga oli sama tugev. Võitlus kestis kogu päeva, siis alles hakkas Sini saama võitu. Võitluse lõppedes ta aga oli nii täis haavu ja nii väsind, et ei suutnud minna enam edesi. Tuli terve päev jõukogumiseks puhata. Teisel päeval läksid nad edesi. Nad rändasid kaua-kaua ja lõppeks jõudsid hõbelaane ääre. Puud, lehed ja lilled olid kõik selgest hõbedast.

Enne laandeminekut ütles Sini: „Siin pead hoolega vaatama, et ei puuduta lehekestki käega. See laas on kurja kuuepäise trolli omandus. Selle käest vaevalt pääseme eluga.“

„Ei,“ ütles kuningatütar, „vaatan hoolega ette, et ei juhtuks õnnetust.“ Kui nad aga said metsa, osutus see sääraseks tihnikuks, et tahtes-tahtmata tuli painutada eest oksid kõrvale. Hoolimata kõigest ettevaatusest libises üks oks käest ja leht jäi piigale pihku.

„Oo häda, häda,“ karjatas Sini. „Mis tegid nüüd!“ See kuuepäine troll on eelmisest kaks korda tugevam. Sellest hoolimata hoiat võitluse ajal lehte hoolega ja ära kaota pärastki.“

Kohe tormas sinna troll: „Kes on puutund mu metsa?“ karjus ta. „Mets kuulub samuti mulle kui sulle,“ vastas Sini. „Ohoo, küll saame näha,“ hüüdis troll. Nüüd läks võitlus lahti ja kestis tervelt kolm päeva. Viimaks võitis Sini. Oli aga nii väsind, et ei suutnud end liigutada. Hulga aja pärast alles suutsid nad minna edesi.

Aga alguses Sini oli nii võimetu, et suure vaevaga suutis käia. Nõnda nad rändasid läbi mitme maa ja kuningatütar ei teadnudki enam, kus nad viibivad. Lõppeks jõuti kuldlaane servale.

*) troll — norra muinasjuttude kuri haldjas.

„— nad jõudsid vasklaane ääre...“

Puud, lehed ja lilledki olid selgest kullast. Siin läks just samuti nagu vask- ja hõbemetsas. Sini keelis kuningatütrel puudutamast lehtegi ja kuningatütar lubas hoolega panna tähele keeldu, kuna muidu üheksapäine metsapere-meestroll võib saada neile kardetavaks.

Mida enam nad läksid metsa, seda paksemaks see läks. Ei saand muidu edesi, kui tuli kätega painutada oksid kõrvale. Oksad löid kuningatütrelle näkku ja hetkeks ei näind, kuhu sirutas käe, Kuldõun osutus tal pihus. Tal oli kole hirm, puhkes nutma ja tahtis õuna vi-

„— leidis puukuue ja tõmbas selga...“

sata minema. Sini aga keelis teda ja ütles, et õun tuleb hoida kõigest hoolimata hoolega alal.

Juba tuligi üheksapäine troll tormates. Ta oli nii kole, et kuningatütar vaevalt julges vaadata. Kohe läks lahti hirmus võitlus, ja piiga langes mines-

tusse. Nädal aega kestis võitlus trolli ja Sini vahel. Lõppeks jäi Sini võitjaks. Ta oli aga nii nõrk ja vilets, et vaevalt suutis liikuda. Kolmenädalase puhkuse järele alles pääsid nad minema.

Nad rändasid läbi metsade ja mä-

gede, ja lõppeks jõudsid suurele kaljule. Sini küsis siin piigalt: „Kas näed midagi?“ „Ei muud kui kaljusid ja taevast,“ vastas piiga. Tüki aja pärast uuesti Sini küsis: „Kas näed midagi?“ „Jah, näen kaugel väikese lossi,“ vastas piiga. Tüki aja pärast Sini küsis veel kord: „Kas näed midagi?“ „Jah, nüüd näen lossi päris ligidalt. Ta on õige suur.“ „Nüüd pead minema sinna,“ ütles Sini. „Kohe lossi taga on sealaut, sellest leiad puukuue. Tõmba see selga ja mine lossi. Ütle, et su nimi on Kari Puukuub ja palu tööd. Nüüd aga võta oma väike nuga, lõika maha mu pää, tõmba maha nahk, rulli kokku ja pane kaljuserva alla. Selle pääle pane vaskleht, hõbeleht, ja kuldõun. Mäe jalal lamab kepp. Kui sul on ainult midagi vaja, siis tarvitseb sul ainult lüüa selle kepiga kolm korda vastu kaljut.“ Esiteks printsess ei tahtnud kuidagi täita palvet. Sini aga kinnitas, et see olevat ainus tänu, mis ta tahtvat kõige printsessile tehtud hää eest. Ei jäänd muud üle. Hoolimata südamevalust lõikas ta Sini pää maha, rullis naha kokku, pani vask- ja hõbelehe ühes kuldõunaga kaasa kalju alla. Siis läks ta sealauta. Nuttes ja kurvastades leidis ta siit puukuue, tõmbas selga ja läks lossi. Ta palus köögis tööd ja ütles enda nime olevat Kari Puukuub. Ta sai siin nõudepesija ameti, kuna endine tüdruk oli joosnud minema.

Hoolega asus ta tööle. Pühapäeval oodeti kuningalossis külalisi. Kari palus luba printsile viia üles pesuvett. Kõik naersid ta soovi ja hüüdsid: „Mis sa sääal tahad teha? Kas arvad, et sa printsile meeldid, sa oled ju lihtselt kole!“ Aga Kari palus järele jätmata ja lõppeks sai loa. Kui ta nüüd trepist jooksis üles, kolises ta puukuub nõnda, et prints selle müra pääle tuli välja vaatama ja küsis: „Kes siis sina oled?“ „Tõin teile pesuvett,“ ütles Kari. „Kas arvad, et ma sinu toodud vett tahan,“ ütles prints ja viskas talle vee pähe. Kari läks kurvalt alla ja palus luba minna kirikusse. Seda lubati, kuna kirik oli õige ligidal. Aga enne läks ta kaljule ja koputas Sini õpetust mööda kepiga kolm korda. Kohe tuli kaljust

välja mees ja küsis, mis Kari soovib. Printsess ütles, et ta tahab minna kirikusse kuulama jutlust, tal aga ei olevat panna midagi selga. Siis andis mees talle kleidi, mis säras nagu poleeritud vaskmetsa puud. Samasuguse hobuse ja sadula sai ta ka.

Kui ta jõudis kirikusse, oli ta nii ilus, et kogu kirikurahvas vahtis ainult teda ja keegi ei kuuland jutlust. Ka printsile meeldis võõras nõnda, et ei saand pöördma temalt silmigi.

Kui Kari lahkus kirikust, tuli prints talle kohe järele ja tahtis temaga kõnelda. Prints küsis, kust Kari on pärit. „Pesuveemaalt“, vastas Kari ja pillas oma läikiva kinda maha. Kui prints kummardus kinnast võtma, lausub Kari:

„Valge ette, pime taha,
Prints ei saa mind enam näha!“

Kohe kadus ta printsi silmist ja see jäi hämmastuses vaatama kinnast, mis oli nii ilus, et prints säarast iialgi polnud näind. Prints saatis käskjalad otsima igale poole imeliku kinda omaniku, seda aga ei leitud kustki.

Järgmisel pühapäeval pidi keegi viima printsile käterätiku. Kari palus, et teda lubataks viia rätik. „Ei enam,“ ütlesid teised. „Sa ju nägid, kuidas läks eelmisel korral.“ Kari palus edesi ja sai viimaks loa. Nüüd jooksis ta puukuue kolisedes trepist üles. Prints vaatas kolina pääle välja. Kui ta aga nägi, et tulija on Kari Puukuub, kiskus ta rätiku piiga käest ja viskas talle pähe. „Kasi minema, sa inetus! Kas arvad, et ma sinu mustist sõrmist võtan vastu rätiku!“ hüüdis prints talle järele.

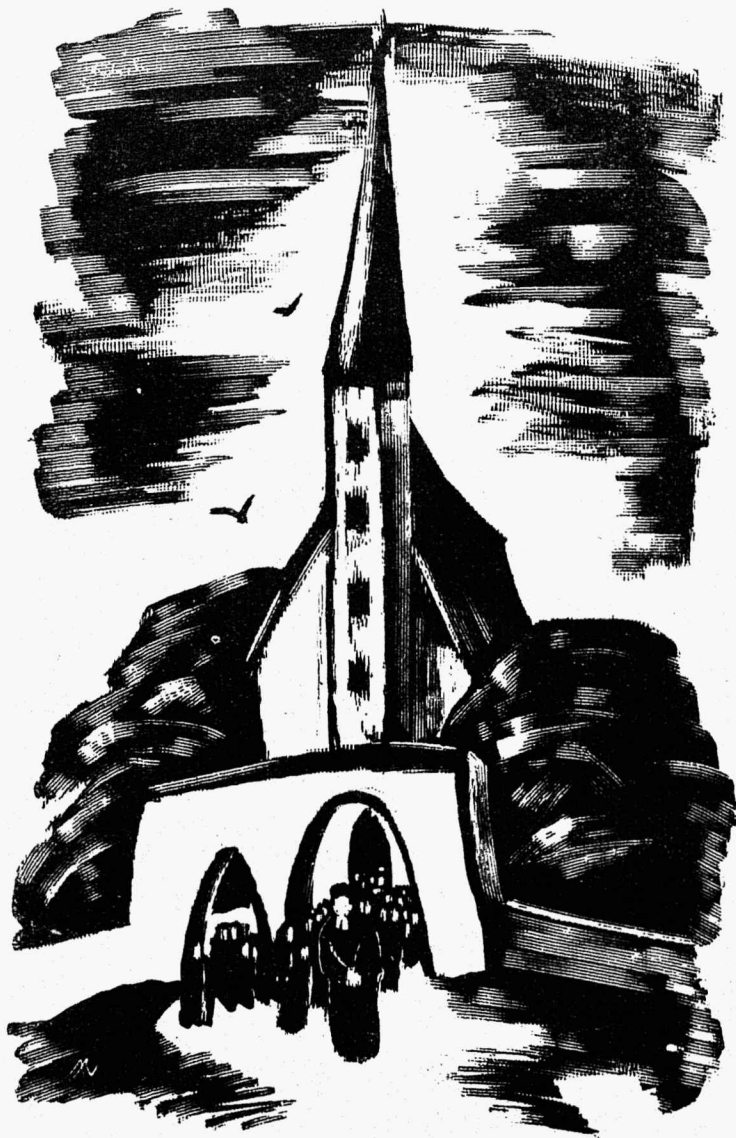
Selle järele läks prints kirikusse ja Kari palus luba ka minna. Talt küsiti, mis ta kirikus teeb, kuna tal pole ju muud kui inetu puust kuub. Kari palus aga edesi ja ütles, et ta tahtvat kuulda ilusasti jutlustavat pastorit. Lõppeks anti talle luba. Nüüd läks ta kaljuseinale, koputas kolm korda kepiga ja palus väljatulevalt mehelt kleiti. Ta saigi kleidi veel ilusama eelmisest. See oli üleni hõbekarvaline ja läikis nagu hõbelaas. Samasugune hõbehobune sadulaga viis ta kiriku juure. Kui ta jõudis kirikusse, nägi ta kiriku-

„Tõin pesuvett. . .“

rahva veel olevat väljas teda ootamas. Prints tuli talle vastu ja tahtis ta hobuse köita kinni. Kari aga ütles, et hobune on nii taltsas, et seisab käsu peäle paigal ja printsi abi seepärast pole vaja. Siis mindi kirikusse. Aga peaaegu keegi ei kuuland jutlust, kõik vahtisid

hõbeprintsessi ja prints armus temasse veel enam kui eelmisel korral. Kui Kari pärast jutlust läks hobuse juure, tuli sinna printski ja küsis, kust ta on närit. „Olen käterätikumaalt!“ vastas Kari, pillas hõbepiitsa maha ja kui prints kummardus seda tõstma, lausus:

„Pastor kirikulistega ootas teda...“

„Valge ette, pime taha,
„Prints ei saa mind enam näha.“

Kohe oligi piiga kadund ja prints ei teadnud, kuhu ta läks. Igale poole maailma saatis ta käskjalad ja laskis otsida hõbeprintsessi, seda aga ei leitud kustki.

Järgmisel pühapäeval pidi keegi minema printsile viima kamm. Kari palus ja mangus senni, kunni vastuseisust hoolimata sai loa viia printsile

kamm. Kui ta puukuue koliseses iooksis trepist üles, pistis prints pää uksest välja, rebis tal kammi käest ja karjus, et Kari kaoks. Selle järele läks prints kirikusse ja Kari palus ka luba minna sinnasamasse. Jälle küsisid teised pilgates, mis ta kirikusse otsib, pole tal ju ilusaid riideidki. Kari vastas, et tahab kuulda ilusat jutlust, ja palus senni, kui saigi loa kirikuminekuks.

Nüüd läks lugu jälle nagu ennegi.

Kari läks kaljule, koputas ja sai kuld-
kleidi. Kuldhobusel sõilis ta kirikusse.
Pastor ühes kirikulistega ootas teda
uksel. Jälle tahtis prints köita ta ho-
buse, aga Kari ei lasknud, kuna ho-
bune oli taltsas ja sõnakuulelik.

Kõik läksid kirikusse ja jutlus algas.
Keegi aga ei kuuland jutlustaja sõnu,
kõik vahtisid kuldprintsessi. Prints ar-
mus veel enam ja ei saand silmigi ime-
piigalt.

Pärast jumalateenistuse lõppu ha-
kati minema välja. Prints oli lasknud
uksepaku tõrvata, ta tahtis paluda, et
printsess lubaks teda kanda tõrvast üle.
Printsess aga hüppas oma kuldkingaga
tõrva ja king jäi tõrvatud lävele. Kui
ta istus hobuse selga, jooksis prints
talle järele ja küsis, kust maalt ta ometi
õn pärit. „Õlen kammimaalt," vastas
Kari ja lausus:

„Valge ette, pime taha,

„Prints ei saa mind enam näha."

Kohe kadus ta armund printsi sil-
mist ja sõitis tagasi kaljule.

Jõulud metsas

Peeter Rosegger.

Vaigukaapija*) maja seisab sügaval metsas. Vaigukaapija Lõnts, kes elutseb majas, on vaene. Kui ta metsast murrab rohelise virve oma mütsile, — see on võõras vara. Ütt, milles ta elab, seisab isanda pinnal ja on ehitatud palkidest, mis kuuluvad isandale. Isand on osav jääger ja rõõmus elumees: kui ta korra astus liig ligidale Lõntsile, haavas see isandat jämeda sõnaga. Varssi pärast seda toodi Lõntsile kiri majja; selles seisis lugeda:

Katlamaja Lõntsile! Võtku ta teatavaks, et siitpäale metsahoidlikel põhjusil on keelatud tõrvaajamine ja vaiguvõtmine. Eksijaid karistab säädus.

Mõisaomaniku härra v. Gallheimi volitusel

Ülemmetsnik.

Lõnts vaotas käed püksitaskudesse ja läks metsa. „Ei lubata enam! Metsahoidlikel põhjusil! No jah, kuidagi peab seda ju nimetama! Seejuures on aga praegune ilus mets kasvand vaigunoa all. Mida algan nüüd?“

Õppind ta polnud muud. Juuri kaevata ja arstirohte korjata, see on veel ainus, mida ta mõistab. Aga kui õhtu saabub ja ta koju jõuab ohtlikelt käigelt ja ronimisilt kivirägastikes, siis on ta pahur ja tujukas. Ta tõrjub karmi käega eemale lapse, südamliku Magdale, kes süütus lapselikkuses küsib hirvede järele sügavas metsas.

*) Männivaigust valmistatakse tärpeniini, kampoli j. t. aineid. Vaigu „kaapimiseks“, korjamiseks tehakse männitükkesse noaga lõiked, kust vaik välja nõriseb ja tardub.

Hirved sügavas metsas? — See viib Lõntsi uutele mõtetele. Ühel päeval ta võtab vana tuliraua panipaigast ja hiilib välja. Kurjakartmatult sammub uhke põder tihnikust. Mees tõstab püssi palgesse — sääal silmab ta pärast lõikemärki: süda, ja südamest kasvab rist. Mehele meelestub, et ta isa ka oli verivaene, kuid ausaks ta jäi. Püss langeb käest ja põder jookseb väledasti üle lagendiku — ei ta teagi, et pääsis surmasuust. Lõntsil on naine ja laps, ja ta tahab neid toita juurte korjamisega Jumala nimel.

Kuid mis sündis? Karjased löid kokku ja kaebasid, juurekaevaja rikuvad rohupinda. Siis keeldi tal seegi töö, ja hulkudes käis ta metsas ringi, teadmata, mida teha. Kurjad mõtted tulid mehele, aga ta sõnas: „Minge! Ausaks tahan jääda! Tahan vaadata, kas ma's ei suuda!“

Magdale kosus. Seitsmeaastane see oli, usin ja sõnakuulelik ning jõulude lähenedes see lootis kinki jõululapselt; isa ja ema aga naeratasid kibedasti.

Jõulureedel Lõnts muretses küll pätsi nisuleiba ja mõned õunad alevikauplusest, kuid ka kuusepuu kuulus sinna juure ja kütünlaid selle küljes. Nii oli kombeks varemini ja nii seda laps nüüdki ootas.

Lõnts kõnnib kogu päeva metsas. Kivikõvaks külmetund on puu, samal krõbiseb, kuuseoksad nõrkuvad madalale maha. Lõnts käib metsa loendamatude puude vahel. Mõnegi noore kuuse ees peatub ta. „Küllap see kõlbaks,“ — ümiseb, „aga — kas tohin? — ometi mu isa istutas mitu tuhat

Eskimo õppurid Labradorilt.

puukest ja ravitses, — ei see või olla palju, kui üheainukese murrann Magdale jaoks!“

Rutates haarab ta taskunoa, tugev löige — ja ühe puu kroon on maas. Samal hetkel kaks jahiriistus meest seisavad Lõntsi ees, Gallheim ja ülemetsnik.

„Kas tabasin su viimaks, sa metsarüüstaja!“ hüüdis metsnik. „Juba ammugi kaovad puud me metsist. See nurjatu on süüdi!“ — „Tasa, tasa, härrased,“ uriseb Lõnts, „mina ei ole nurjatu!“ — „Mis siis?“ — küsib Gallheim pilkel. — „Pahatahtlikult pole ma elupäevilgi murdnud oksakest puust.“ Või nii? Ent see latv, millest ei saa labidavart ega ahjupuud?“ — „Teie loaga, härra, lapsele koju jõulupuuks. . .“ — „Ettekääne kõlab usutavalt,“ — naerab mõisnik, „kuid tabatud metsavarast ei lasta joosta. Ülemetsnik, viime mehe kaasa! Kindel koht kulub talle pühiks ära.“

Lõnts tambib sammalt. Ta sisemuses keeb. Ta tunneb, et varastas, kui nii võtta; kuid ometi süüdistatakse teda

valesti. Sõnagi ei lausund ta enam. Süngelt puuris pilgud maha, laskis siduda käed ja läks, kuhu teda viidi. Kuusekroon jäi vedelema metsa alla, jõuluküünalde asemel sädeles jää oksil.

II.

Vihastund ja rahuldund ühtlasi, pöördus Gallheim oma härrasmajja. Sääal aga ootas teda segadus ja hirm. Isanda kümneaastane poeg oli sel õhtupoolel nagu tavaliselt läind ratsutama oma kimlil, seljas läikiv rüütlipants, mis talle hiljuti kingitud. Mõõdus tund, möõdus teine, oodatav ei tulnud. Hakkas sadama, hämardus, — ta ei tulnud veelgi. Pimedikus tormas norskav kimmel väravast sisse, ratsanikku polnud. Kohkumus oli suur. Ema minestas, isa oli valge nagu maja lubjamüür, teenijaskond sõelus mõttetumalt läbiseigi, tallisulased kihutasid väravast välja.

Majaemand oli esimene, kes end kogus. Ta ruttas öhe ja sattu; heledasti ja kõvast hüüdis ta oma last, kunni hääl

Araabia kool kõrves.

murdus. Nõmmel ja metsas eksles ta, iga ristipildi ees ta palvetas ja ringutas käsi. Isand ise ruttas nagu tagaaetud loom orus ja mäel. Pimeduses ta komistas üle murdunud kuuseladva, mille pärast Lõnts nüüd istus kongis. „Ka sellel mehel on naine ja laps!“ meeles-tus talle äkki. Ta puhkus sarve ja ruttas edesi. Aga maru tugevnes; see raputas metsapuid, et need ägasid, ja mattis sarvede hääle. Lumerätsakad tantsiskelid laternate valgusel nagu punased sädemed pigikatelde all. Siis ütles üks otsijaist: „Juba Issand Jumal paneb surilina pääle!“

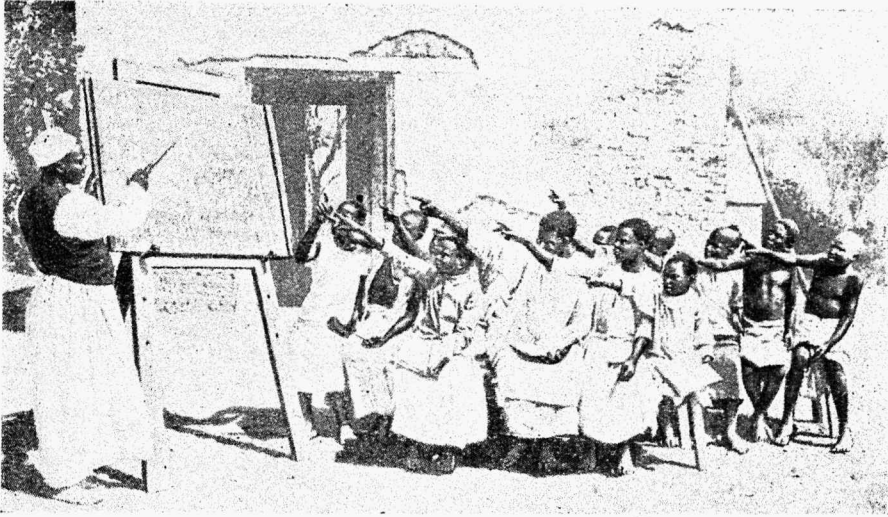
„On see aga jõuluõhtu!“ ohkas Lõntsi naine metsamajas. Ta vaatas ühest ja teisest aknast õue, igale häälele kuulatas ta, — mees ei tulnud. „Isa jääb kauaks, viimati tuleb veel jõululaps enne teda,“ arvas väike Magdale. „Nii hilja pole isa tulnud kunagi varem,“ vastas ema; „paha eelaimdus vaevab mind kogu päeva. Poe voodisse, Magdale!“

Nüüd koputati aknale. Hilistund puuraijuja läks mööda. See teatas näinud olevat Lõntsi. „Mütsi ta oli tõmand silmile, siiski tundsin ta ära. Käed olid tal seotud.“ Naine kiljahtas; puuraijuja läks edesi. — Nii oli jõululapse asemel ahastus põigand metsamajja.

„Mine magama nüüd!“ käskis ema lapsele. Imestunud Magdale silmitses ema. Kas siis polnud jõuluõhtu? Naine surus tagasi nuuksumist, kuid ikka ja jälle küsis laps isa. „Ole rahul!“ vaigistas ema; „isa otsib jõululast ja eksis metsas.“ „Küllap ta leiab tee ja jõululapse, sest jõululapsel on kiirgav rind ja silmad täis sädemeid.“ — „Küllap,“ emagi ütles; kuid rohkem ei lausund ta sõnagi.

Vaiguvõtja naine süütas punase küünla. See õigupärast pidi põlema siis, kui Lõnts ja ta naine pärast vaevarikast elu silmad igavesele unele küünd metsamajas. See oli surma küünal. Nüüd, mil maja vanim elanik, aus nimi, oli surnud, nüüd süütas naine küünla. Ta põlvitus pimedasse nurka ja palvetas kaua. Äkki sosistas Magdale: „Juba nad on ukse ees!“ Ja tõesti, see polnud tuuletõuge, uksele koputati. Küünal käes naine avas ukse. — Võõras poisike seisis künnisel: ta rind läikis, ta riided olid lumised, ta pikk kähharjuuks jääpurikais, ta suured silmad täis vett. Ta värises kogu kehast ja palus ulualust.

„Kas keegi pole sinuga?“ hüüdis naine; „kas oled üksinda? Astu sisse, astu kärmesti sooja!“ Ta puhastas lapse riided lumest, rind jäi helkima; ta pühkis kuivaks lapse silmad, siis sä-

Arvamistund Kesk-Aafrika koolis.

rasid need nagu tähed. „Sa kallis jõululaps,“ sosistas Magdale, „istu ahju lähemale ja soenda!“ Aga naine küsis ta päritolu järele.

„Olen Teobald Gallheim,“ vastas laps viimati, „sõitsin ratsul kodunt; kuid nurmekanad kohutasid hobust, poetusin sadulast. Otsisin asjatult teed koju, pimenes ja kukkusin tihti. Siis lumesadu ähvardas mind matta. Kuid nägin tulukest ja jõudsin siia. Laske mind varjul olla oma majas ja ärge tehke mulle viga! Küll isa tuleb ja viib mu koju!“

Palavik raputas teda. Naisel oli vaeva, kunni ta lapsel sai kingad jalast: need olid jala külge külmetund. Poisikene nuttis ja naine pani vaigistavaid rohte ta kätele ja jalgele. Siis tõi ta sooja suppi koldest ja toitmis last. Magdale aga silmitses härduses ta juukseid, ta värskaid palgeid, ta pantserdatud rinda, ta silmi. Siis ta kandis kõik padjad kokku kolmest voodist ja ema tegi väiksele võõrale aseme ahjupingile. Väsinud laps uinus pea.

Hirmunud naise süda ei saand rahu. Temale oli laps, kes pühal õhtul abitumalt juhtund nende majja, nagu hääks ennustuseks. Ka Magdalelt oli uni läind ja koos emaga laulsid nad jõululaule. Seejuures kuulatasid nad uinuja tasast hingust.

III.

Kaikuv sarvehääl kostis metsast. Naisel jäi heli kurku kinni. Rasked sammud kostsid esikust, lumistund mehed astusid sisse, nende seltsis uhke naine. Paludes vaatas vaigukorjaja naine tulijaile vastu, tõstis sõrme huulele ja osutas magavale poisikesele. Kuid proua, vaevalt et oli märgand last, sööstus rõõmuhüüatusega teda sülelema. Laps virgus. Ema nähes ta punane suu tõmbus naerule.

Peagi süüdeti suur tuli vahimäele, ja kaugele läbi tuisu ja udu ulatus selle kollane kuma. Gallheim, see rikas mees, nii kaunist jõulukuuse sära ta veel polnud näind oma elus, nagu oli tulehelk, mis teatas, et ta poeg elas. Kõik tulid kokku metsamajja ega olud siin ennem nähtud nii palju võõraid koos. Rikka mehe süda oli häbi täis. Siit leidis ta oma poja hästi hoituna, ja tema — — — Ta ei lõpetanud mõtet. Kiirkäskjala saatis ta mõisasse ja vangikongi raudne uks tehti lahti.

Oodeti, kuni saabus Lõnts, sõidukis, mida vedasid kaks ronkmusta hobust. „Lõnts, tegin sulle ülekohut,“ ütles Gallheim“ tõemeeli vaigukorjajale; „siit leidsin su naise ja lapse, kellele tahtsid valmistada jõulurõõmu. An-

destage mulle! Tahan püüda kõik hääks teha!“

Ta lubas Lõntsile juhatajakoha tõrvatehases. Kuid Lõnts oli sõnatu. Ta vaid raputas pääd: koht oli liig suur tema jaoks. „Ei taha lahkuda siit,“ ta ütles, „lubatagu mul jääda edesi pidama mu senist ametit.“ „Vaigukaapimine, Lõnts, pole kasulik puudele ega toida teid,“ vastas Gallheim; „aga mets-

nikukoht vabaneb, ja jõulupuudeks oma järeltulijaile pidage kümme vakamaad metsa omaks. Siis oleme jälle hääd.“

„Ma pole pahane,“ Lõnts sõnas, „tahan vaid paluda härrat ütelda mu naisele ja lapsele, et olin süütu.“

Gallheim haaris Lõntsi parema käe ja hüüdis: „Olete aus mees, Lõnts!“ —

Nii tuli jõululaps ometi ka metsamajja.

Lõputu muinasjutt.

Sultan Mustafa Gazhi armastas muinasjutte. „Pole maailmas midagi kaunimat muinasjutukuulamisest,“ lausus ta sageli oma hoovkondlasile, „kahju ainult, et igal muinasjutul on lõpp.“

„Noh, siis kuuluta tuhat kuldtükki aupalgaks sellele, kes jutustab lõputu muinasjutu,“ ütles talle ta suurvesiir ja sõber.

„Säärast muinasjuttu ei või ollagi,“ arvas sultan. „Miks mitte,“ vastas suurvesiir, „on ju leitud ometi palju „võimatumaid“ asju. Ehk vahest su alaliseks rõõmuks leidub säärane muinasjuttki.“

Sultan kuulutas kogu riigis, et makstab tuhat kuldtükki sellele, kes jutustab säärase muinasjutu, mil pole lõppu.

Kolme päeva pärast tuli ta juure Hadži Bimba. Mehel oli kotkanina ja kavalasti läikivad silmad. Ta lubas vesta sultanile soovitud muinasjutu.

„Sina siis tead säärase muinasjutu?“ küsis sultan umbusklikult.

„Olen su teenistuses, oo kõikide valitsejate valitseja,“ vastas Hadži Bimba alandlikult ja kummardus sügavasti.

„Pea aga meeles, et tuhande kuldtüki asemel saad tuhat kepihoopi jalataldade alla, kui su jutt lõpeb otsa,“ ütles suurvesiir.

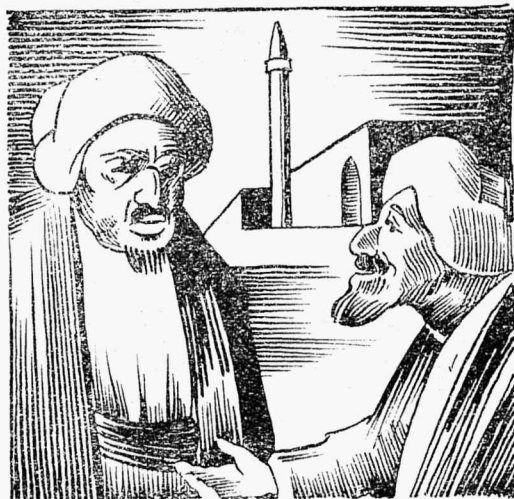
„Pean meeles,“ kostis Hadži Bimba ja uuesti kummardus sügavasti.

„Alga siis kohe,“ ütles sultan kannatamatult ja säädis enda õige muga-vasti troonile istuma.

„Vägevaim kõigist valitsejaist,“ algas Hadži Bimba, „oli kord maa, kus valitses sinust veel vägevam vürst.“

„Kuidas,“ karjus sultan, „see on võimatu, kuna mind ju nimetatakse vägevaimaks valitsejaks.“

„Ma jutustan ju ainult muinas-

„— olen su teenistuses. . . .“

juttu,“ vastas Hadži Bimba hääsüdamikult ja alandlikult.

„Jah, õige küll,“ ütles sultan rahunenult, „kõnele edesi.“

„See valitseja,“ jatkas Hadži Bimba, „oli nii rikas, et tal oli nii palju nisumaad, et lõikusajal võis täita viljaga ai-

da, mille pikkus oli kümme versta ja kõrgus viis versta.“

„Rumalus,“ lausus sultan. „Vili läheb kopitama, kui ajada nii palju ühte hunnikusse.“

„Ma kõnelen ju muinasjuttu, vägev valitseja,“ vastas Hadži Bimba.

„Hää küll,“ ütles sultan.

Ja Hadži Bimba jätkas. „See ait oli ehitatud kivist ja tal polnud kuski auku ega avaust ega pilu. Ainult ühes kohas ülal katuseharjal oli hooletusest jäänud auk, väike auguke, mis polnud jämedam sõrmest. Ja selle augukese süüist läks hukka kogu vägeva sultani viljavarandus. Sest ühel päeval tuli hiiglasuur rohutirtsude parv. Taevas läks mustaks, päike pimenes, kogu õhk oli täis rohutirtse. See parv oli nii suur, et säärast pole nähtud veel maailma algusest saadik. Kui rohutirtsud nägid aita, tormasid nad kohe ta kallale. See kattus üleni neist röövputukaist.“

„Brrr...“ ütles suurvesiir. „Võin juba aimata loo lõpu,“ lausus sultan, „ta lõpeb nagu kõik teisedki.“

„Veidikese aja pärast rohutirtsud juba olidki leidnud augu kätte ja kohe hüppas üks rohutirts sisse, võttis viljatera, ronis välja ja lendas minema. Tema järel hüppas teine rohutirts auku, võttis viljatera, ronis välja ja lendas minema. Siis tuli kolmas rohutirts, hüppas august sisse, võttis viljatera, ronis välja ja lendas minema. Siis tuli neljas rohu...“

„Ja, jaa,“ ütles sultan kannatamatult, „kujutame väga hästi ette, kuidas see kõik läks, „jutusta aga edesi, mis sai pärast.“

„Vägevaim valitseja,“ vastas Hadži Bimba, „ma ei saa ju kõnelda enne järgnevaist sündmusist, kui pole korrapärast kõnelnud, kuidas iga rohutirts sai kätte oma viljatera.“

Ja ta jutustas innukalt edesi: „Ja siis tuli neljas rohutirts, hüppas auku, võttis viljatera, ronis välja ja lendas minema. Ja siis tuli viies rohutirts, hüppas auku...“ Ja nõnda jutustas kaval Hadži Bimba edesi oma lugu. Nädalate kaupa, kuude kaupa kõneles ta ühtsoodu: „Ja jälle tuli üks rohutirts, hüppas auku, võttis viljatera, ronis välja ja lendas minema. Ja jälle tuli...“

Aasta pärast suurvesiir läks hulluks selle lause alalisest kordumisest.

Kahe aasta pärast sultan katkestas jutustaja teist korda: „Kas veel palju rohutirtse on ootamas korda?“

„Oo, vägevaim sultan,“ vastas Hadži Bimba, „miljonid veel ootavad augu juures.“ — „Ja kui palju nisuteri on veel aidas?“ — „Seitseteist miljardit, kolmteist miljonit, seitsesadatuhat üheksasada üheksakümmendüheksa,“ vastas jutustaja.

Nüüd ei kannatand sultangi seda enam välja, vaid maksis kavalale jutumehele tuhat kuldtükki, et saada tast lahti.

Selma Lagerlöf.

Selma Lagerlöf on muinasjutuvest-ja, kes oskab oma maa saagad muuta ümber inimsaatusiks. Ja need oma inimsusega on võitnud kogu maailma. Ta teosed on tõlgitud neljakümnesse keele. Eesti keeleski on ta tähtsamate jutustuste tõlked. „Gösta Berling“, „Jeruusalem“ ja „Niels Holgerson“ on meile juba ammu tuttavad. „Vagajutud Kristusest“ on osand näha igivanu piibliaineid nii uuest ja huvitavast küljest.

Hiljuti pühitses Selma Lagerlöf oma kodus Marbackas seitsmekümne- dat sünnipäeva.

Nobeli auhinna saajad.

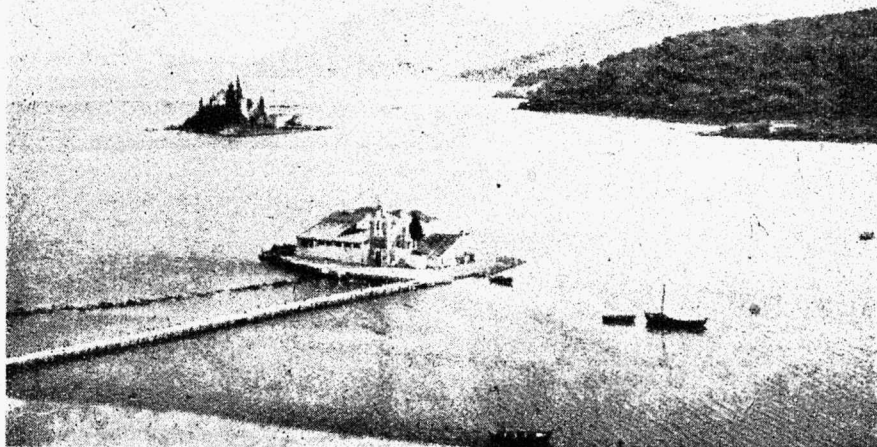
Rootsi teaduse akadeemia Stokholmis määras Nobeli 1928. a. kirjandus-auhinna norra naiskirjanikule Sigrid Undsetile. 1927. a. auhinna sai prantsuse filosoof Henri Louis Bergson.

Sigrid Undset on siiaamaani kolmas Nobeli auhinna osaliseks saanud naine. Tema eelkäijad on praegu seitsmekümneaastane Selma Lagerlöf ja itaalia naiskirjanik Grazia Deledda. Sigrid Undset on neljakümnekuueaastane.

Maailmakuulsuse sai ta oma „Kristin Lavransi tütar“ nimelise romaani- tri- loogiaga.

Nüüd peaaegu seitsmekümneaastane Henri Bergson, kes sajandi algusest päle peab loenguid Collège de France'is Pariisis, on prantsuse praegusaja oma- päraseimaid filosoofe. Ta on avaldand rea tähtsaid töid ja mitmeti mõjutand omaaegist kirjandust.

Pontikonisi kloostersaar.

Kreeka kloostrid.

Iga reisija Kreekas peaks tingimata külastama seda vana ja omapärast maailma, mis isegi siin, muinsuste pärimaals, võib oma muinasaegse romantikaga — kuristikude vahele mägestikkudesse poetatud kloostritega.

Tuntuimad neist on Athose mägestiku omad Athena ligidal. Vanaaja elustpõgenejad mungad on otsind keset metsikut loodust endale peidupaigad kurja maailma eest mägestikkude kaljutippudele ja lõhedesse nagu mõned vabadustarmastajad linnud. Reast kloostreist on huvitavamad Meteora-kloostrid, Pontikonisi ja Paleokastrizza.

Pontikonisi tähendab — rotisaar. See saar ei olevat muinasjutu järgi midagi muud kui Odysseuse kivistund laev. Sellele kivilaevale aga on loodus kalland oma kõikide võimalikkude kaunidusandide karika. Tore seisukoht Kalichopulo lahes, tsüpressid ja oranžipuud meelitasid oma ajal Arnold Böcklini sest motiivist maalima oma „Surnute saare“. Nüüd elab saarel üksainus munk ja valvab igivanu pühakode.

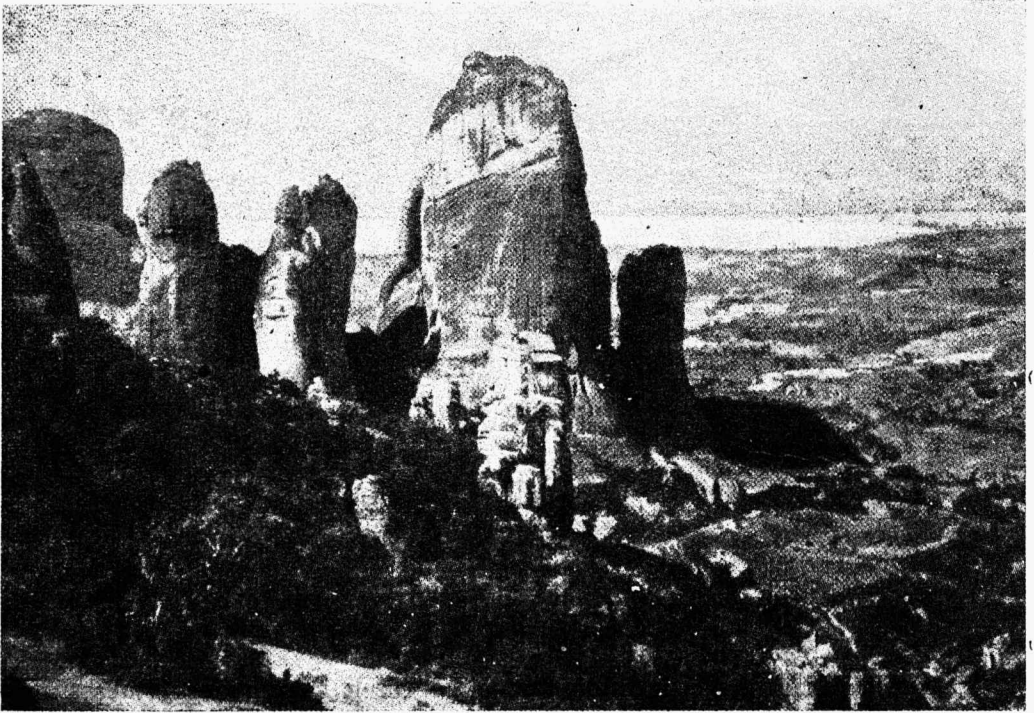
Mitte vähem ilus pole Korfu saare läänekaldal asuv suur klooster Paleokastrizza kohiseva mere kohal. Ahaia provintsis asub Megaspiläoni klooster kaljugalal. Kalju tõuseb ta kohal 190

m kõrgusele nagu muinasjutulises maailis. Ainult ülemisi kordi kaljuseina külge kleepuvas ehitises tarvitatakse eluruumeks, alumised on keldreiks ja veinikodadeks, kus töötab 150 munka.

Ainulaadsed omas näos on Meteora-kloostrid Thessalias. Teravate ja kõrgete kaljude vahele, milledest mõned tõusevad kaheksasaja meetri kõrguse ni, on paisatud siin laiail neliteist kloostrit nagu pääsukesepesad. Mõned neist on asutatud juba 12. sajandis. „Meteora“ tähendab — õhus heljuvad. Kloostrite asutajad valisid niisugused metsikud paigad omale eluasemeks muidugi seks, et olla lahutatud võimalikult kindlamini maailmast ja võimalikult liigemal jumalale.

See kloostrite metsik asupaik tuli neile väga kasuks kui türklased vallutasid maa ja valitsesid seda paljude sajandite kestes: kogu sel ajal ei läind korda ei ainsamalgi Muhameedi pojalt astuda mõne kloostri pinnale. Välismaailmaga võisid kloostrid astuda ühendusse ainult allalastavate võrkudega, kust siis inimene tõmmati seitsmekümne meetri kõrgusele üles. Alles kolme aasta eest ehitati mõnes neist kloostreist lihtsemad ligipääsmisteed.

Mungad ise erinevad tunduvalt

Kaljegrupp Meteora kloostritega.

Külaline tõstetakse Varlami kloostrisse.

muude maade munkadest. Mujal maailmas on mungad oma ülesandeks teind muu seas hariduse levitamise ja hoolekande, kreeka mungad aga pühenduvad vaid jumalalalumisele. Kuna rahvas metsikuis mägedes on vaene ja munkadel välismaailmaga ainult nõrgad sidemed, siis elavad nad suures majanduslikus ja vaimses kehvuses. Haritum nende seas on harilikult kloostri vanem. See siis vahest oskab ka mõne kultuurkeelee ja temaga saab kõnelda.

Nii vaesed kui kloostrid ja nende elanikud on maisest varast, on nad aga rikkad igasuguseilt haruldasilt kallisasjult. Pea igäüks neist on nagu mõni vana muuseum, täis vanu kalleid kujusid, kantsleid, kappe. Kappides endiste aegade vagade kingitud kallisasjad, pildid, hõbedast taotud peened käed, jalad, pääd ja muud kohalikkude pühikute mälestised. Seinvaibad on siidist ja brokaadist.

Sadade aastate jooksul on kantud see siia kokku ja sadu aastaid vahest veel elavad oma ainulaadilist elu need romantilised kaljupesad.

Fernando Cortez, Mehhiko vallutaja.

Sven Hedin'i järgi autori loaga H. Valma.
(Koguteosest „Poolusest pooluseni“.)

Mehhiko hävitamine.

Hispaania valitsusele saadetud teises kirjas, mis lõpeb suure kaotuse ja Mehhikost õnnetu taganemise kirjeldamisega, teatab Cortez ka sellest väherõomustavast asjaolust, et Montezuma vend ja järeltulija kõigile alluvaile maadevalitsejaille maksud ära jätnud selle tingimusega, kui nad valmis algama sissetungijate vastu vihast, leppimatut sõda. Sellest hoolimata lõpetab Uue-maailma julge Aleksander oma kirja keiser Karl V tähendusega, ta olevat temast avastatud ja osalt vallutatud maale nimeks pannud „Suure ookeani Uushispaania“, ja nimelt „sarnanemise tõttu Hispaaniaga nii viljakuses kui suuruses, ajutiselt külma ja paljudes muus asjus, mis on võrreldavad mõlemal maal.“ Ei olnud veel sugugi lõpnud ta tegujõud ja ettevõtte julgus, ja ta ei mõtelnudki vaevaga leitud kullamaad jälle endiselt jätta ainult maa pärisrahvale.

Kui ainult keiser teda lõppeks ometi kinnitaks Uushispaania kuberneriks! Aga kodus, Madriidis, istusid võimulolevad isandad koos kohut mõistes usurpaatori*) ja äraandliku väejooksi-

ku pääle, ja veel 11. aprillil 1521. a. maavalitseja Velazquez'i sõber ja eestkostja, hispaania suurkantsler Fonseca kirjutas alla käsu Mehhiko vallutaja vangistamiseks. Kuid viimase sõbrad ei lasknud hispaania kroonu saadikut maalegi, ja sundisid ta päälegi mõduka tasu eest kogu oma relvastuse ja varustuse neile jätma, mispääle ta tühjalt saadeti Kuubasse Velazques'i juure. See võis ootamata külalise ja temalt kuulnud uudiste üle olla küll väga imestund, sest alles hiljuti oli ta oma päälük Narvaez'ile saatnud järele tubli abiväe, olles kindlas arvamises, et viimane juba ammu on vastvõidetud maa isand ja Cortez tema poolt vääriliselt karistatud. Aga ka see väeosa läks lühikese kauplemise järele Cortez'i poole üle, nii et tal jälle oli koos tubli vägi, millega võis asuda saadud kahjude parandamisele ja Mehhiko päälinna uuesti vallutamisele.

Kõige päält toetas ja aitas Cortez oma truid indiaanlasist-lepinglasi Tlascalast ja Cempolast neid ähvardava asteekide sõjaväe vastu, vallutas nii Popocatepetli ja Citlaltepeli mägede vahelise maa uuesti ja tegi endale alluvaiks või sõpradeks kõik ümberkaudsed indiaanlaste vürstid. Siis laskis ta Tlascalas ehitada kolmeteistkümmend

*) Usurpaator — säädusevastasel võimomandaja.

Praegusest Mehhikost. Tagaplaanil Popocatepetl, 5450 m.

laeva, et mehhikolastele edespidi ka vett kaudu kallale pääseda. Sel ajal hukkus Mehhiko lahe rannas üks reisiseltskond; sellest ülejäänud 130 meest sai Cortez ka veel oma väkke. Nii käsutas ta jälle väe üle, millisesse kuulusid 40 ratsanikku, 550 jalaväelast, 80 vibu-*) ja püssikütti ning 8 kahurit, sellele lisaks veel 100.000-meheline indiaanlaste vägi, kes Mehhiko hävitamisega endale lootsid võidelda kätte vabaduse ja rippumatuse. Teisel jõulupühal 1520. a. asus see vägi uuesti teele „kurva öö“ sündmustiku asukoha poole.

Et oma mehi vaenlase sala kallale tungide läbi mitte kaotada, valis Cortez üles Mehhiko kiltmaale minekuks kõige järsuma ja halvema tee; Aga seegi tee oli vaenlasist ettenägelikult tõkestatud ja kaitseseisukorda säetud. Hiiglapuud olid teele ette langetatud

ja maa teravaid pinde täis torgitud. Tuli edesi minna suurima ettevaatusega. „Pooletunnilise edesimineku järele“, nii seisab ühes Cortezi kirjas, „oli Jumala tahtmine, et me jõudsimme avaramasse kohta, kus peatusin, et oodata järeletulevaid väesalku. Kui nad saabusid, ütlesin neile kõigile, et nad võtaksid tänada Jumalat, kes meid õnnelikult on saatnud ja hoidnud kunni siamaani, kus me siit juba kogu Mehhiko maakonna kõigi laguunidega üle näha võime. Ehk see vaade meid küll palju rõõmustas, siiski valdas meid ka kurbus, sääliste varemate kannatuste ja kaotuste meeletuletamisel. Ja siis töotasime kõik säält mitte jälle ilma võiduta tagasi tulla, vaid pigemini juba jätta elu. Selle kindla otsusega sammusime kergesti ja rõõmsalt edesi, just nagu oleksime kõige kenamal jalutuskäigul.“

*) Sel ajal ja kuni XVII sajandini tarvitati veel rõhkesti ambu- või viburelva, mis koosnes hariliku püssilaega varrest ja vibust eesotsas. Laskmise juures tõmmati triklist, nagu püssilgi, nii vibunööri päästes, mis nii laengu või noole mööda varresolevat remijõuga välja heitis. Sellega sai kaunis hästi sihtida.

H. W.

Kõige päält läks nüüd Cortez Tezucuo linna pääle, mille kaazike talle juba esimese reisi puhul oli teind kurjasti tüli. Igapool mägedes kutsusid tulesignaali indiaanlasi võitlusele, nii et Cortez tugevas vastupanus oli kindel. Seda rohkem oli ta imestund, kui

Tezcuco indiaanlased talle tulid vastu kuldse rahulepinguga ja tõendasid oma vürsti vabatahtlikku alluvust ning vassallitruudust. Ühtlasi avaldasid nad valmisolekut valmistada Cortez'i sõjaväele oma linnas korterit ja puhkamisvõimalusi. Varemast vaenulikust tegevusest olevat nad võtnud osa ainult mehhikolaste sunnil.

Cortez läkski vana-aasta õhtul Tezcucosse, kuid nägi pea, et linlaste pakutud alluvus oli olnud ainult sõjakavalus. Nad olid tahtnud ainult aega võita, oma varanduse kokkupanemiseks ja mägedesse või päälinna põgenemiseks. Ka linnapäalik oli põgenend. Cortez säadis end tühjas linnas koduselt sisse, kindlustus hoolega ja asutas nii endale sääl korteri ja keskkoha edespidiseks ümberkaudseks tegutsemiseks.

Ilma laevadeta ei julend Cortez Mehhiko linna piiramist alata, kuid alatud kolmeteistkümne laeva valmishitamine võttis mitu kuud aega. Selle ooteaja kasutas Cortez selleks, et järvekallast ja ümberkaudseid maastikke õppida tundma, päälinna asukohta keset järvelahti hästi panna tähele, kõik juureviivad teed märkida üles ja iga-sugu vallutamise võimalused kaaluda läbi. Pääle selle katsus ta kogu ümburusmaad ja naabruse vaenlasest puhastada. Mehhikolaste poolehoidjad naaberlinnad vallutati ja hävitati, kui elanikud ei annud alla ja nende kaaziked end ei lasknud ristida ning ei saand hispaanlaste liitlasiks. Ka selle eest hoolitses Cortez, et tee Vera Cruzei oleks alati puhas vaenlasest, nii et hädakorral säält igal ajal abi võiks saada.

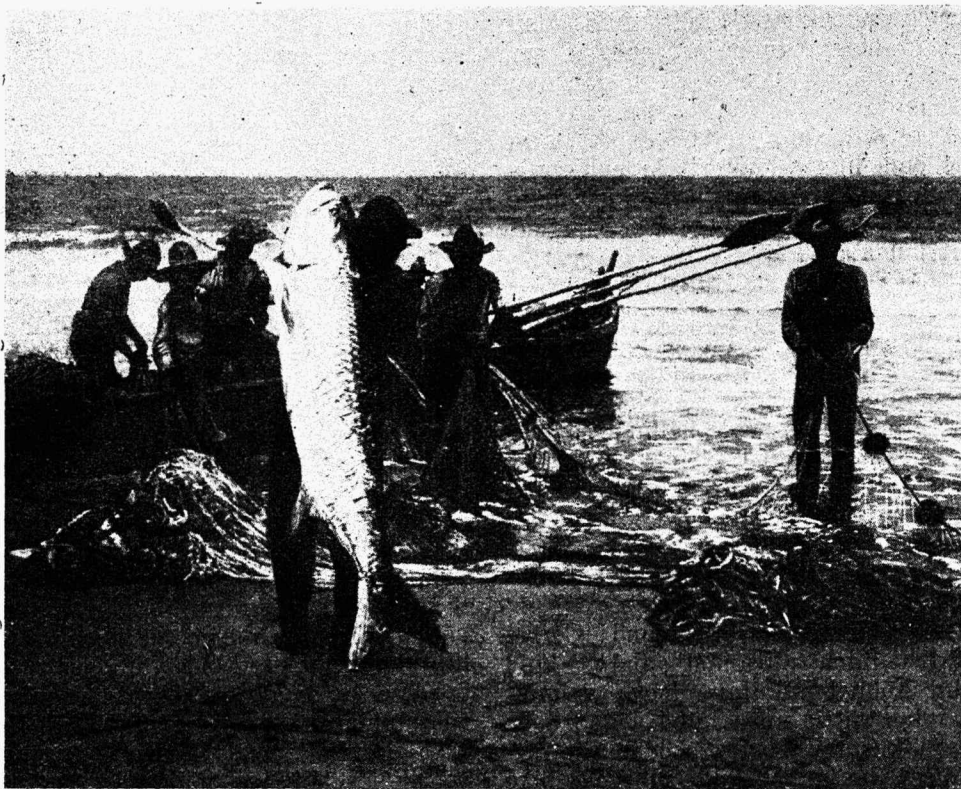
Säärane maapuhastamine nõudis päev-päeva kõrval valjut ja püsivat võitlemist pärirahvaga, kes kõikjal vahvalt ja kavalalt oskas võõraid sissetungijaid takistada. Ei puudund palju, et Iztapalapa linnale tormijooksul hispaanlaste käsi samuti oleks käind, nagu „kurval ööl“. Ka see linn oli ehitatud suuremalt osalt Tezcuco järve kaldäärseile laguunidele, kust oli ainult kahe tunni tee vett kaudu päälinna. Linnakaitsjad meelitasid pääletungijad kõige kaugemasse veesasuvasse linna-

jaku, et nii nende selja taga tammiühendused maaga katkestada, nii hispaanlasi kui hiirelõksu püüdes. Keset ägedat võitlust taipas Cortez korraga vastaste sõjakavaluse, pöördus jalamaid ümber ja pääsis nii veel viimasel hetkel hukkumisest, kaotades ainult mõned indiaanlased ja linnas kogutud sõjasaagi. „Kinnitan Teile, Majesteet,“ ütleb Cortez oma aruandes keiser Karlile, „kui me mitte veel samal õhtul poleks läind vee taha tagasi, või sellega kas või pool tundigi oleksime viivitand, siis poleks meist ükski mees pääsnud; siis oleksime olnud igast küljest täitsa ümbritsetud veega, ilma ühegi pääseteeta!“ Võitlusis Xohimilco linna all kukkus isegi ta enese hobune väsimusest maha keset käsitsivõitluses päälesuruvaid vaenlasi; ja poleks mitte üks tlascala indiaanlane appi jõudnud, oleks vahva väejuht vaenlaste ülevõimu all tingimata hukkund.

Agaga ka oma väes olevate vaenlaste vastu pidi Cortez olema valvel, sest ikka veel leidis sääl maavalitseja Velasquez'i poolehoidjaid, kes sõdureid ässitasid üles ja peatse kodumaale tagasimineku võimaluse lootusega püüdsid rahulolematuid viia mässumõtetele, isegi Cortez'i ja ta truude ohvitseride elu vastu sepiitsesid plaane: Kui vandeseltslaste kurjad kavatsused õigel ajal tulid avalikuks, laskis Cortez mässujuhid hukata, teiste vandeseltslaste nimestiku rebis ta aga lõhki, olgugi, et tal kõik oli teada ja tal oli täis võimalus neid karistada!

Vaenlaste vastu oli Cortez inimlik ja järeleandmistele kalduv, ega olnud tema süü, et teine sõjakäik Mehhikosse kujunes väga veriseks. Mehhikolaste poolt toetati väga mõjuvalt ümberkaudsete järvede elanikke käimasolevail ettevalmistus- või teerajamisvõitlusis nii maal kui veel, kus hispaanlased tihti sattusid üsna päälinna lähedusse ja kus neil uuesti rind rinna vastu tuli võidelda „kurva öö“ võitjatega, kes sääljuures alles hispaanlasilt äravõetud mõõku kandsid ja kõik rahuettepanekud naeru ja pilkega lükkasid tagasi.

„Tulge aga, tulge jälle meie linna,“ hüüdsid nad Cortez'ile vastu, „küll me

Praegusest Mehhikost. Katurid Vera Cruze ligidal.

siis teiega ikka aega viidame ja igavust peletame! Arvate siin jälle mõnd teist Montezumat eest leidvat, kes kõik teeb, mis teile meeldib?"

Ja kui Cortez neid välja näljutada ähvardas, pildusid nad vastuseks maisijahu-kookidega, hüüdes:

„Säh, võtke ja sööge ise, kui olete näljas! Meie oleme söönd! Kui aga asi kord näljani peaks minema, eks me siis õgi teid ja tlascale rahvast!“

Nagu sõjakäigu kirjeldusest välja paistab, oli Cortez'il tihti pääle lahinguid „hää ja kaastundlik meel selle üle, et mitte kõik ei olnud maha tapetud ja hävitatud,“ ja kus seisukorra tõsidus seda lubas, püüdis ta alati hoida elukohti ja rahvast, kes end hääga alla andis ja vastuhakkamise ja endise ülespidamise pärast avaldas kahjatsust, need saatis ta oma elamuisse tagasi, jättes nad edespäädiseks rahule.

Oma mehi võis ta küll käskida ja nende tegusid piirata, — oma indiaan-

lasist liitlasile, kes asteekidest metsikuses sugugi maha ei jäänd, ei olnud tal ses suhtes aga pea mingit mõju; päälegi pidi ta siin vahelesegamises olema väga ettevaatlik, et mitte liitlaste sõjajõudu kaotada, või koguni teha endale vaenulikuks. Nemand olid välja tulnud vihatud asteekide hävitamiseks ega tunnud seepärast tapmiseks ja rüüstamiseks mingit piiri ega halastust. Nemand nõudsid orje ja sõjasaaki ning toiduaineid oma tuhandeile sõdureile, ja seda pidi Cortez lubama, kuigi tal nende arvutute inimohvrite pärast süda rinnus pööritas. Kord, jutustab ta, tekkis säärane veresaun, et üks läbijooksev oja terve tunni nii oli verest värvitud, et sõdurid säält ei võind juua, olgugi, et nad olid väga janused. Ja Mehhiko hävitamise puhul loeme väepääliku aruandest: „Meie häil sõbrul oli täna magus õhtusöök, sest nad olid surmatud vaenlased tükkideks raiund ja söögiks kaasa toond.“ Nii kõlas hispaanlaste vaka sõjahüüd tihti üle kole-

duste, mis pani tarretama ristiinimeste südamed.

Vahepääl olid laevad Tlascalas saand valmis, ja 8000 indiaanlast kandis nende puu- ja raudosad õlgadel maad kaudu kaheksateistkümne tunni tee Tezcuco'sse. Eelmarsist kunni järvelvæosani oli see rong kaks tundi pikk; mõlemal küljel kaitsesid seda hispaanlaste rühmad ja sõbralikkude indiaanlaste hiigla väehulgad. Neljandal päeval jõudis rong pidulikult trummipõrinal Tezcuco'sse, kuhu Cortez teisel indiaanlaste abivæel oli lasknud juba varemini järvest linnani kanaali kaeva. Sellel kanalil pandi laevad kokku, ja 28. aprillil 1521. a. sõitsid nad järvele, vaenuliste indiaanlaste suureks imestuseks ja hirmuks. Nüüd võis alata Mehhiko linna piiramine.

Kõige päält laskis Cortez asteekidega kibedas võitluses, nende puust veejuhed lõigata läbi, mille kaudu nad eemalt mägedeallikaist oma linna joogivee said; siis sai ta oma laevastikuga, mida ta ise juhtis, asteekide lootsiklaevastiku üle hiilgava võidu. „Ootamatult,“ jutustab ta sellest ise, „kogunes väga suur hulk vaenlaste lootsikuid, muidugi, et meile tungida kallale ja kaeda, mis asjad need meie uued brigantiinid*) õige on. Meie arvamise järele võis sääal olla umbes viissada lootsikut. Kui ma nägin, et nad just otse meie pääle tüürisid, asusin kohe oma meestega jälle laevadele, sest vahepääl olime ühe suure künka juures kõik läind maale. Andsin brigantiinide kaptenile käsu esialgu sugugi mitte paigast liikuda, nii et vaenlased lootsikuis tuleksid arvamisele, et meie hirmu pärast neile pääle ei julge tüürida ja et nad siis meile kohapääl otse kallale tungiksid. Kuid kahe noolejooksu kaugusel peatusid nad ja jäid rahulikult ootama. Soovisin väga, et meie esimene kokkupõrge siin nendega oleks kindlasti võidurikas, nii et vaenlased mu uutest brigantiinidest hirmuksid, sest tõepoolest just selles seis kogu selle sõja võti.

*) Brigantiin — veidi vähem ja mitte nii täiepurjeline laev nagu brigg; viimane — kahemastiline raadega laev, ka vanaaegne sõjalaev 10—20 kahuriga.

Kuna me sääal nii üksteise otsa vahetisime, oli Issanda Jumala meelt mööda, et tõusis pääletungiks meile väga soodus maatuul. Silmapilk andsin kaptenile käsu lootsik-laevastikule otse pääle purjetada ja mitte enne jätta, kunni seiratavad on jälle Mehhiko müüride varjul. Kuna tuul väga hää oli, mürdsime neist otse keskelt läbi, hävitasime neil lugematul arvul lootsikuid ning surmasime ja uputasime väga palju vaenlasi. Kogu maailmaski ei ole tähelepanuväärsemat nähtust. Vist küll kolm tundi kestis tagaajamine, kunni lootsikud viimati oma linna hoonete ja müüride vahel leidsid kaitset. Nii oli Issanda Jumala meelt mööda meile veel suuremat ja ilusamat võitu anda, kui meie julgesime paluda ja soovida.“

Siis õnnestus Cortez'il pätammil asuv Xoluc'i nimeline eeslinn vallutada, kuhu loodi sõjategevuse keskkoh, ja sääalt juba algas päälinna rünnak. Kuid iga jalatäis maad tuli meeleehtlikult võitlevalt vaenlaselt vaevaga võita, ja iga õhtu pidid hispaanlased ikka jälle oma pääkorterisse pöörduma tagasi, kuna pimedas lagedal tammil polnud mingisugust kaitset. Iga päev täitsid hispaanlased tammi läbilõikavaid kanaleid mahakistud majade risuga täis, kuid igal hommikul oli samus kanaleis jälle vaba vesi; tuhanded puna-pruunid käed olid need õõ jooksul tühjendand ja uued kaevand juure, seda enam, mida enam hispaanlased linna poole edesi tungisid. Ja kui palju ka vaenlasi langes hispaanlaste ja nende liitlaste relvade all või uppus järves, ikka kasvas nende asemele uusi hulki just nagu maa seest, nii et hispaanlased tihtigi lootusetult relvad lasksid ripakile. Ainult nende juhi raudne tah-tejõud hoidis neid veel näiliselts asjatuks muutund võitluses.

Vahepeal suri Mehhikos Montezuma vend pääle neljakuist valitsemist, ja ta järglane, mõlemate viimaste valitsejate vennapoeg, kahekümneviie-aastane Guatemotzin, kaitses oma päälinna ja trooni imestusväärselt vahvusega edesi. Näis nagu, et tema isikus asteekide kuulsa kuningasuguvõsa jul-

gus ja vahvus veel kord ühinend ja elustund. Ta lasi iga üksiku linnaosa kõige tugevamini kindlustada ja ässitas oma rahva vihaseimale vastupanule. Iga allaandmisettepaneku vastas ta seda ägedamate pääletungidega, ja veel siis, kui algava näljahädaga Meh-hiko saatus juba näis otsustatuna, lükas ta paindumatu uhkusega tagasi igasugused rahutegemiskatsed. Pigem surm ja hukkugu kogu rahvas, kui et võtta vastu armu vihatud hispaanlast! Ühe vangistatud kaazikese, kelle Cortez rahuettepanekuga tema juure saatis, lasi ta hirmsate piinadega ohverdada ebajumalaile, ja samasugust surma ülal kõrgel templikatusel oma seltsimeeste silma all leidis iga hispaanlane, kel õnnetus oli vihast ja kättemaksust turtsuvate indiaanlaste kätte langeda.

Cortez oleks häämeelega ilusat päälinna hävingu eest hoidnud. Aga iga maja oli vaenlasele kindlustuseks, mille vallutamine nõudis ohvreid ja inimelusi, seepärast ei jäänd muud üle, kui maja maja järele teha maatasa. Nii muutus rusudeks tore linn, kõigi oma uhkete losside, aedade ja mootmatute kallisarvadega.

Seitsekümmend viis päeva kestis juba piiramine, turuplats ja suurem osa linnast oli juba võidurikaste pääletungijate käes, aga ikka veel möllas otsustav lahing sõjajumala suure templi ümber, kuhu kuningas end ülejäänd võitlusvõimelise meeskonnaga oli kindlustand — säääl läks pääletungijail kor-da kuningat, kes paadis üle järve tah-tis põgeneda, vangistada, ja sellega oli hispaanlaste võit lõplikult otsustatud.

Cortez'i ette toodud, seletas Guatemetotzin, et ta on kõik teind, mis oma rahva kaitsmiseks ta kohus oli; talitagu nüüd ta võidurikas vastane te-maga oma hääksarvamise kohaselt.

„Siis,“ jätkab Cortez, „pani ta käe pistodale mu vööl ja ütles, torgaku ma teda läbi ja surmaku ta. Ma aga julgustasin teda ja ütlesin, ärgu ta midagi kartku. Niipea kui see isand meie vang oli, lõppis sõda silmapilkselt. See oli St. Hippolytuspäeval, teisipäeval, 13. augustil 1521. a., mil oli Issanda Jumala tahtmine sõda lõpetada.“

Mehhiko langemisega oli asteekide võim täiesti murtud ja üks vana indiaani kultuuri imestusväärne päälinn Põhja-Ameerikas jäädavalt hävitatud. Aga Cortez ei olnud mitte ükski vallutaja ja hävitaja, vaid ka võidetud maa koloniseerija ja korraldaja. Hoolega ja asjatundlikult asus ta kohe linna uuesti üles ehitama, — palju kanaleid täideti, tänavaid laiendati, ainult päätänav hoiti alal algupärasest seisukorras. Kus kord ebajumala ohvrite surmakisa õhku täitis, säääl kõlasid nüüd pühalikult kristliku kiriku kellad. Ja juba mõne aasta pärast asusid Mehhikos kaks-tuhat hispaania perekonda, ja Cortez oli nüüd lõplikult Uushispaania maa-valitseja ja kindralkapten.

Aga ka temalegi sai osaks samane saatus, mis Kolumbuselegi. 1528. a. pidi ta sõitma Hispaaniasse, et end oma vaenlaste kaebuste vastu kaitsta, kuid maavalitsemist ei saand ta säääl siiski enam enda kätte. Talle lubati ainult uusi avastus- ja vallutusreise võtta ette, ja ühel niisugusel avastas ta 1536. a. Kalifornia lahe. Neli aastat hiljem pidi ta aga jällegi ilmuma isiklikult hispaania kuningas Karl V ette, et hävitada vastaste intriige. Kuid asjata oli kõik ta püüd ning vaev, ja kui ta kuus aastat väiklasis riidudes ja õienduis oma elujõu oli tühja kulutand, ot-sustas ta oma tänamatult isamaalt lah-kuda jäädavalt. Säääl aga tabas teda Sevilleas haigus, ja 2. detsembril 1574. a. suri ta ühes lähedases külas.

(Lõpp.)

Õhtulaul.

Eeva Pälluri.

Vaikne õhtune tund; laia lemmendab lund -
puistub õitsnuks saand taevane toom.
Laskub videviksund, vaskub pilvehahk pund,
hahkub loodengu kullendav joom.

Kargeb kangemaks külm; joondub aknale palm,
joondub habras ja hommikuks haihtuv jääroos.

Toas unine laps, huulil õhtune salm,
silmil kiharduv juus, käed hepikud koos.

»Isa-meie, kes sa üle hämara maa,
üle magava maa vaatad, laternaks kuu:
anna rahu meil ja rõõmu südame ka,
pane naeratusuim pääle orvaği suu.

Armas Jeesuke-kuld, külmänd nurmede muld.
kuidas kannike saab, kuidas idusid a'ab?
kuidas värvuke võib? Saada päikesetuld
kenal kevade a'al, lehtib kask siis ja haab.

Emä Maarja, kas näed, minu väikesed käed
need on kõvasti koos, olen põlvili maas:
anna andeks kõik halb, silu eksinuil päääd,
muuda kalgemği meel lapsetasaseks taas«.

Valdab rammestav roid. . . Kúúnal virveleb loid. . .
Lõhnab punane õun. . . Sulgub sinine silm. . .
Teelised sõidavad vaid piki neid ummistund teid,
jõulukausena kui säreleb talvine ilm.

Rebane ja kukk.

Kord jalutas kukk niidul. Järsku
ta hüppas ja hüüdis:

— Kukeleeguu!

Rebane kuulis hüüdu ja ruttas
sinna.

— Tere, kuke-härra, ütles ta. Te
laulate üpris ilusasti. Imestan, kes oli
teie õpetajaks?

— Isa õpetas mind laulma, vastas
kukk uhkesti.

— Tõesti! Mul oli kombeks vahete-
vahel kuulata teie isa laulu, ütles re-
bane, kuid nagu mäletan, oli tal harju-
mus seista ühel jalal ja laulda kinni-
silmi.

— Just nagu minagi, vastas kukk,
asetus ühele jalale ja sulges teise silma.

— Imelik, lipitses rebane, just nagu
suur laulja. Kuid kas teie ei või sul-
geda mõlemaid silmi?

— Küllap võin, lausus kukk ja sul-
ges silmad.

Kuid enne kui ta sai laulda, tormas
väle rebane ta kallale ja hakkas teda
juba sööma, kui kukk ütles:

— Olete teie aga pagan, Miku-härra!
Et teie ei loe isegi söögipalvet enne
einet!

Rebane ei tahtnud, et teda kutsu-
taks paganaks ja vabastas saagi. Ning
silmapilk lendas kukk üles puu otsa.

— Nüüd teete õieti! Jatkake aga
palvetamist, kiusas kukk. Teie hingel
on palju pattu.

Nüüd rebane Mikk vihastus, haaris
paar oksa ja ähvardas nendega kukke.

— Mis teil säääl on? küsis kukk.

— Rooma paavsti bulla, kõlas vas-
tus. Kuid ma ei saa seda lugeda, sest
olen unustand prillid koju. Kas tahate
mind aidata, kuke-härra?

— Muidugi, kuid oodake silmapilk,
kuni kütt on mööda läind, vastas
kukk.

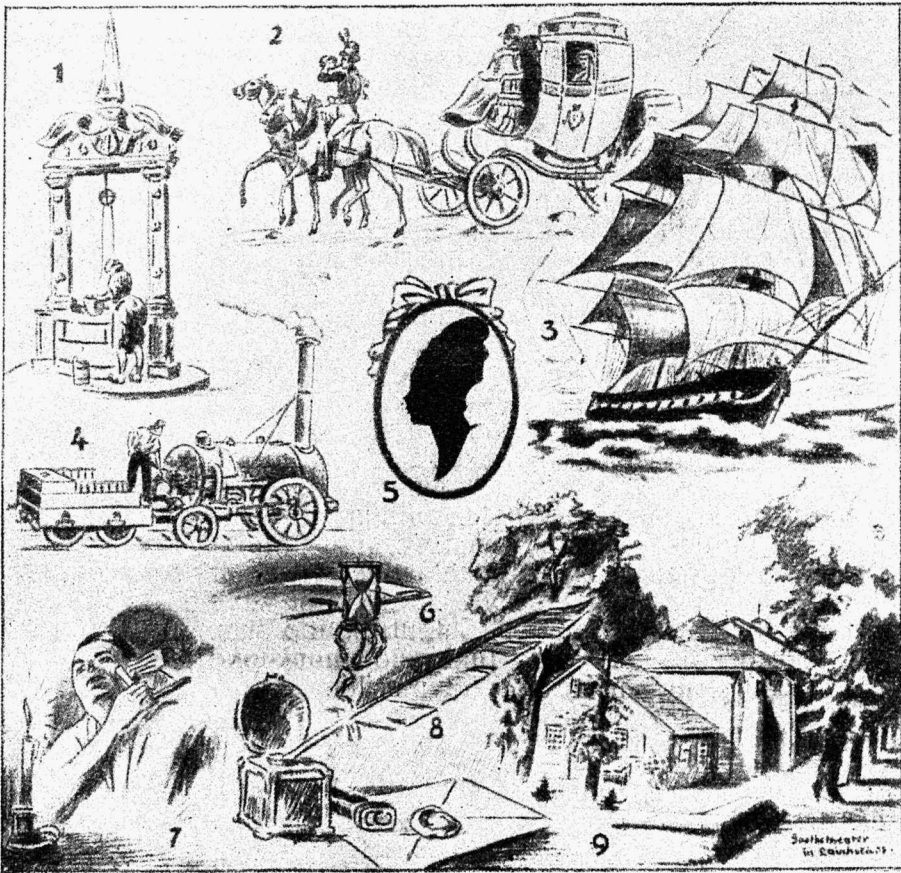
— Kütt! hüüdis rebane Mikk ehmu-
des. Ja siis ta pani hüpates jooksu nii
ruttu kui suutis.

Kukk oli rebasest kavalam.

Soome rahvajutt.

J. Elango.

Saja aasta eest.

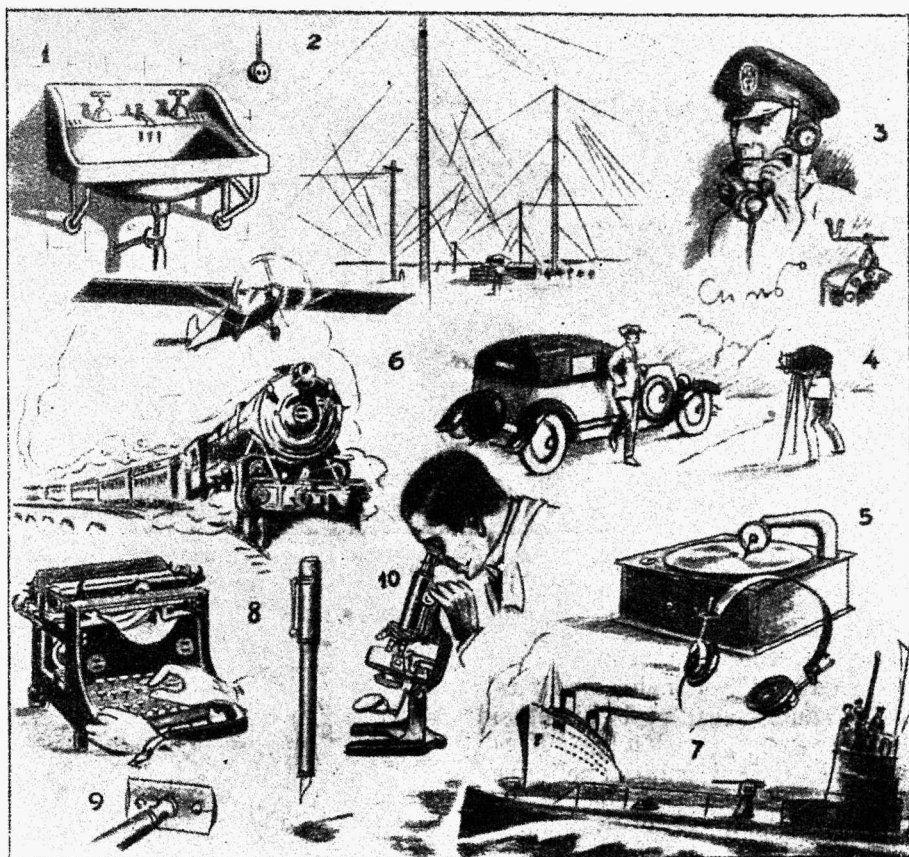

I.

Saja aasta eest polnud veel vee-, gaasi- ega elektrivõrke. Vaevaga pidi igäüks ise kaevust vinnama vee (1). Tarvitatud vesi visati lihtsalt tänavale, kuna puudus kanalisatsioon. Liikumine ja reisimine linnast linna sündis vaevasel viisil ainult postitõlla kaudu (2). Halbadel teedel aga oli võimatu tunda lõbu postisõidu luulest. Purjelaevad vajasisid nädalaid ja kuid üksikute maailmajagude vahel sõitmiseks (3). Julged tehnikud töötasid sel ajal hoolimata maailma naerust isesõitvate masinate kallal (4). Varjulõiked olid ainukesed mälestispildid (5). Haigused ja tõved laastasid kõikjal, ei tunnud veel nende

tekitajaid (6). Operatsioonid tehti haige teadvusel olles, kuna uimastusvahendeid veel ei tarvitatud. Viletsa küünlatule juures pidi inimene end raseerima, kui ei tahtnud kanda täishabet (7). Postkaarti veel ei olnud. Kõigis äri-asjus oldi sunnitud suusõnal leppima kokku. Telefon ja telegraaf olid tundmatud. Kirjad kirjutati vaevaliselt hanesulega. Terrassulge ja sulepäid polnud. Ka pliiats oli tundmatu (8). Vastuse saamine kirjale võttis nädalaid. Ainult teater oma lihtsuses ja algeliste abinõudega oli ajaveetmiseks ja lõbus- tuseks (9).

Nüüd.

II.

Nüüdsel ajal igas majas on voolav vesi (1). Elektriühendaja seinal lubab võtta säält voolu kõigile elektriaparaatele. Tänapäeval võib elektriga keeta, kütta, triikida, tolmu imeda ja teha tuhat teisi asju. Elekter muudab öö päevaks. Ta kannab inimesele seitse korda ümber maakera sekundi jooksul. Traadita telegraaf ja telefon ühendavad kõik maailmajaod üksteisega (2). Äriasjad õiendatakse nüüd mõne minuti jooksul telefoniteel. Kiirkiri võimaldab iga kõneldud sõna otsekohese ülesmärkimise (3). Raudteed, trammid, kiiaurikud, lennukid ja omnibusid võimaldavad kiire reisimise (6). Kõik sündmused jäädvustab fotograafia. Ikka enam ligine sellele ajale, kus igaühel on oma auto.

Grammofoniplaat hoiab inimesele alal igaveseks ajaks (5). Moodne tehnika pole loond mitte vaid mugavaid kiiaurikuid, vaid ka laevad allveesõiduks (7). Möödapääsmatu igale äri ja teadusemehele on kirjutusmasin (8). Pankades ja ärides hoiab aega kokku rekendusmasin. Habemeajamisaparaat võimaldab hädahoitu habemeajamise ja täitesulepää on saand igale vajaliseks (8). Arstiteadus on mikroskoobi ja röntgenotehnika abil tõusnud enneaegmata kõrgusele (10). Kloroformi abil saab raskeid operatsioone teha valutult. Õmblusmasin kergendab perenaise töö. Kino, grammofon ja raadio hoolitsevad teatri kõrval lõbustuse eest.

Loodusesõbra nurk.

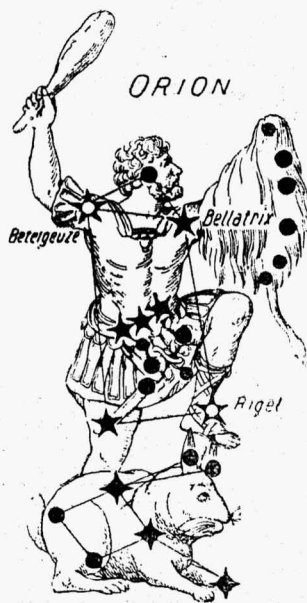

Planetaarium.

Tähistaevas näärikuus.

Ilusaim tähtkuju meie taevas on kahtlemata Orion. Ta on näha ainult talvekuudel. Vanad eestlased nimetasid teda koodiks ja rehaks. Koodi moodustavad Orioni suure nelinurga kaks ülemist tähte ja vasakpoolne alumine; reha — kolm „vöö“ tähte ja parempoolne alumine „põlve“ täht. Vanad kreeklased aga nägid Orionis jahi ja sõjameest, kes põlvitades hoiab vasakus käes jahisaaki, lõvinahka, paremas aga jahi- ja sõjariista — nuiat. Paremäl õlal särab ilus esimese suuruse täht — Beteigeuze, paremal põlvel — Rigel. Orioni vöös ja temalt rippuvas mõõgas on rida väiksemaid tähti. Nendest on iseäranis huvitav „mõõga“ keskmine nõrgem täht, mille ümber isegi palja silmaga hästi selgel ööl võib märgata udukogu. Juba väikeses pikksilmas või tugevas ooperiklaasis on ta selgesti näha. Täht ise osutub neljakordseks, mille kohta täheteadlased arvavad, et kõik neli moodustavad ühe pere (süsteemi) ja liiguvad ühise raskuspunkti ümber.

Orioni tähed on hiigla suured ja otsata kaugel maakerast. Nii, näiteks, on Beteigeuze lähimõõt 320 miljonit klm.

See tähendab, et kui Beteigeuze oleks õones ja päike asuks tema keskpunktis, siis võiks maakerat vabalt oma teekonda ümber päikese jätkata ja Beteigeuze pinnani jääks veel rohkem ruumi, kui maakeralt päikeseni.

Beteigeuze kaugus maakerast on 160 valguse aastat. (Katsuge arvutada,

mitu klm. on see kaugus: valguse kiirus ühes sekundis 300.000 klm.)

Orioni jalgade all asub Jänese tähtkuju. Tema ees kõrgemal sõnn ja selja taga — Suur ja Väike koer. Suures Koeras tunneme ilusama tähe — Siiriuse. (Seda kõike vt. „Noorusmaa“ nr. 1 — 1927. a. Meie

kaardike kujutab Orioni Bode tähealast 1801. a.)

Planeetidest on hästi näha näarikuu öhtutaevas Ehatäht edelas, Jupiter kagus ja Mars idas Kaksikutes.

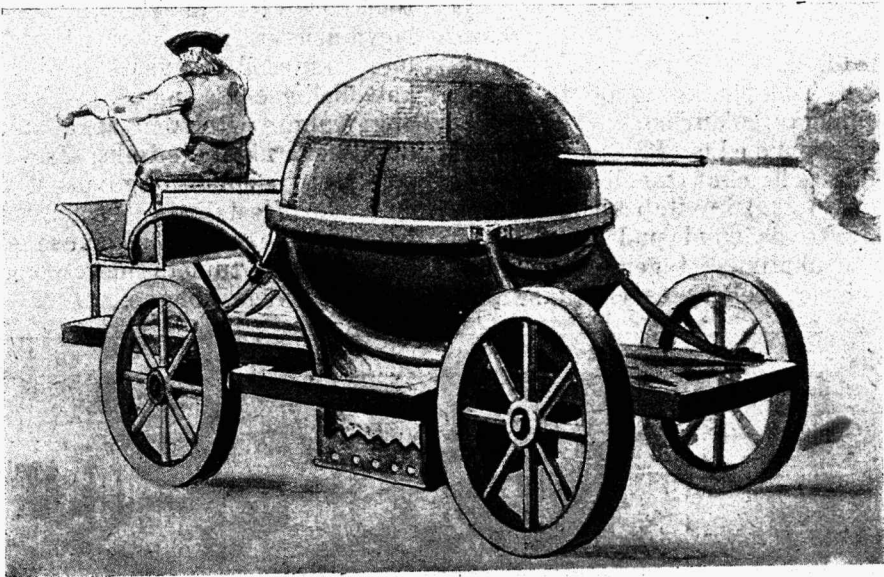
3. näarikuu päeval asub maakera kõige ligemal päikesele (perihel).

Mitmesugust.

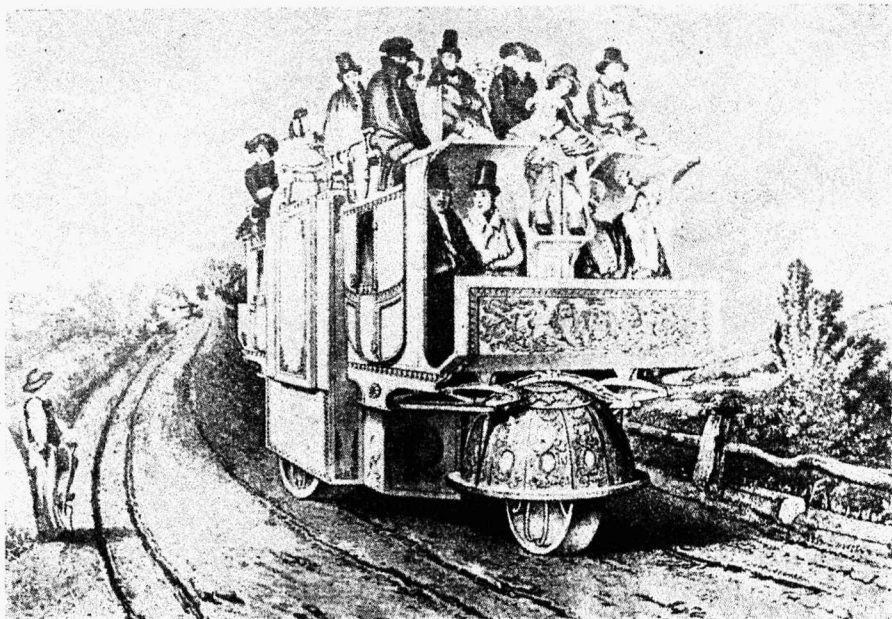
Kunstlik taevavõlv — planetaarium. Suurtes linnades (Viinis, Münchenis, Roomas jm.) võib väikese maksu eest pääseda omapärasesse muuseumi — kunstlikult ehitatud ja liikuma pandud taevavõlvi alla. Avar vaatajate ruum on kaetud suure poolkerakujulise kupliga, mille läbimõõt on 10 m. Saali keskel seisab suur projektsiooni riist, milles peitub üle 70 üksiku projektsiooni aparaadi. „Pildiks“ igaühes nendes on tähtkujud. Aparaadid on nii asetatud, et pildid kõik koos annavad meie tähistaeva saali kuplil. Aparaaadi pöörmisel tõusevad ja loojenevad tähed just nagu taevavõlvil; nende liikumiskiirust võib aga muuta oma soovil, nii et nad mõne minutiga teevad ringi „taevavõlvil“. Pääle nende on veel suures aparaadis osad päikese,

kuu ja planeetide liikumise näitamiseks. Suure huviga jälgib vaataja kogu seda pilti, sest ta annab täieliku mulje sellest, kuidas liigub meie pääkohal tõeline taevavõlv. Illusiooni saamiseks on ka valgustus ruumis nii nõrk, et vaevalt võib näha seinale joonistatud vaatepiiri. Muidugi on see riist nii kallis, et ainult üksikud linnad suudavad teda endale muretseda. Meie pilt kujutab 1925. a. Münchenis ülesäetud planetaariumi.

Moodsete autode eelkäijad. Kõige värskemaks uudiseks autosõidu alal on katsed rakett-autoga. See lõbu on veel kardetav, nii et proovisõitude tehakse ainult tühjade autodega. Ettevaatus pole mitte asjata: suurem osa katseid on lõpnud auto purunemisega. Omapärase „rakett-auto“ ehitas juba kuulus teadlane Newton 1648. a.

Rakett-auto eelkäija.

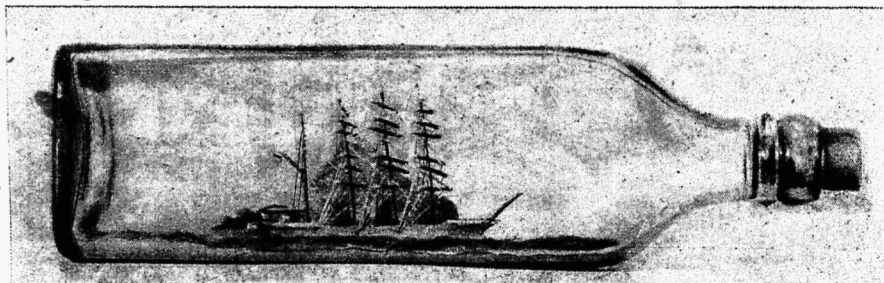
Autobuse eelkäija.

Meie pildil näeme, kuidas pidi liikuma niisugune sõiduriist, auru tagasilükkamise tõttu, mis aga sugugi ei olnud kardetav. Auto kiiruse kohta võime arvata, et see palju suurem jakäija liikumise kiirusest ei olnud.

Teine pilt kujutab moodse autobuse eelkäijat. Ta liikus ka aurujõuga (aurumasin on sõiduriista tagapool) ja vedas reisijaid Londonist Birminghami juba 1814. a., kui veel polnud ühtki raudteed. Tolleaja kohta oli ta küllalt häa ja mugav sõiduriist.

Laev pudelis. Ka isemoodi imeasi, mida võib näha sageli merimeeste juures. Muidugi huvitab küsimus: kuidas laevake pääsnud pudelisse? „Merreeve“ ja „kaljude“ tegemine on võrdlemisi lihtne: selleks tarvitatakse peh-

met kitti, mis aegamööda tardub, puupulgakesi ja näpitsaid. Aga raskem on juba laevamudelit pudelisse ajada. Võtte saladus on selles, et laevamastid on mahalastavad ja üheainsa niidikese abil uuesti ülestõstetavad. Mahalastud mastidega mahub laevake parajasti läbi pudeli kaela. Kui ta pudelis „lainetele“ asetatud ja kinnitatud, tõmbab laevameister niidiga mastid ja purjed üles, kinnitab osavasti niidi otsa, löikab üleliigse osa maha, ja „kunstiteos“ ongi valmis. Rohkem aega kulub muidugi laeva nikerdamiseks. Ja vaba aega rohkesti, mõnikord igavuseni rohkesti on merimeestel, kes sõidavad purjekail kaugele merele. Igavuse peletamiseks vaikselt tuuleta merel ongi niisugune töö väga kohane.

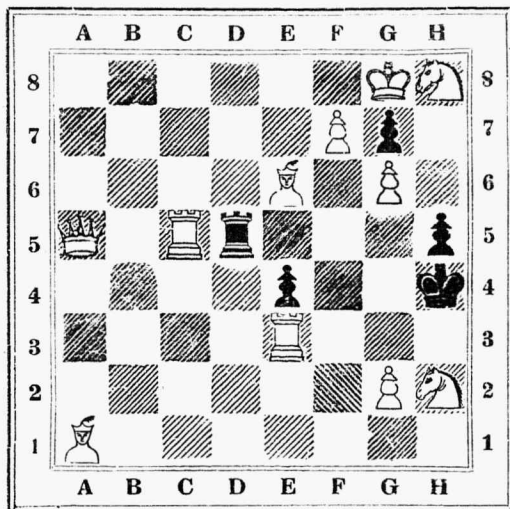
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 37.

Kokku säändnud Gustav Vehterstein (Tartus).
„Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kg8, La5, Vc5 ja e3, Oa1 ja e6, Rh2, Ef7, g2 ja g6.

Mustad: Kh4, Vd5, Ee4, g7 ja h5.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lahenduse eest kaks punkti.

A. Burmeistri ülesande nr. 33 lahendus.

1. La5—b5, c6: b5,
2. d5—d6 annab matt.
1. (La5—b5), Ke4: d5,
2. Ob7: c6 annab matt.
1. (La5—b5), Ke4—f3,
2. Lb5—e2 annab matt.
1. (La5—b5), ükskõik,
2. La5—d3 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: Evald ja Peeter Karp'id ja V. Mikenas (Tallinnast), Arno Allik, Voldemar Mikk ja Karl Krabi (Viljandist), Robert Keres (Tartust), Paul Maivel (Keinast), Romuald Martinson (Valgast), Martin Villemson (Pärnust).

Lahendusi palutakse saata:

Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6, A. Burmeistrile.

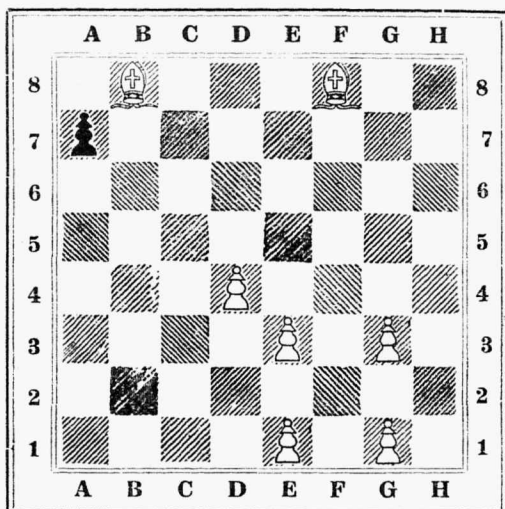
Kabe.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 17.

Kokku säändnud Ilmar Raud (Viljandis).
„Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kabad b8 ja f8, lihtkiivid d4, e1, e3, g1 ja g3.

Mustad: Lihtkivi a7.

Valged algavad ja kinnitavad kabe.

Lahenduse eest kaks punkti.

P. Karp'i lõpumängu nr. 21 lahendus.

1. c5—d6, c7: e5,
2. Ka1: f6, Kd8: g5,
3. h2—g3, h4: f2,
4. a5—b6, a7: c5,
5. Ka3: e7: h4: e1 jne.

Lisalahendus.

1. Ka1—f6, Kd8: g5, 2. h2—g3, h4: f2, 3. c5—b6, a7: c5, 4. Ka3: e7: h4: e1, c7—d6, 5. a5—b6, d6—e5, 6. b6—c7, e5—f4, 7. c7—b8K, e3—d2, 8. Ke1: c3, f4—e3, 9. Kc3—e1 jne.

Õiged lahendused saatsid: Evald ja Peeter Karp'id (ka lisal.) ja Nikolai Jakimoff (Tallinnast), Paul Maivel (Keinast, ka lisalah.). Robert Keres (Tartust, ka lisalah.), E. Lagsdin (Riiast).

ÜHELGI NOOREL EI TOHI PUUDUDA NOORUSMAA HÄÄD RAAMATUD

NOORUSMAA JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: Kilk koldel	Hind 100 s.
Nr. 2.	Jack London: Põlev laev	„ 25 „
Nr. 3.	K. Hänninen: Jäämere kangelane .	„ 100 „
Nr. 4.	J. Parijõgi: Laevapoi si päivil t . .	„ 100 „
Nr. 5.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader tappis rebase	„ 25 „
Nr. 6.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader päästis sõjaväe	„ 25 „
Nr. 7.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader vallutas Saragossa	„ 25 „
Nr. 8.	A. Conan Doyle: Lugu üheksast preisi ratsaväelase st	„ 25 „
Nr. 9.	A. Conan Doyle: Brigaderi viimne seiklus	„ 25 „
Nr. 10.	Anna Brigader: Põialpoiss	„ 50 „
Nr. 11.	Jack London: Pagan Otoo	„ 25 „
Nr. 12.	A. Chamisso: Peeter Slemil l	„ 50 „

NOORUSMAA ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarman: Tizian	Hind 25 s.
Nr. 2.	M. Laarman: Rembrandt	„ 25 „
Nr. 3.	E. Martinson: Beethoven.	„ 50 „

Vajaline raamat igale kunstiharrastajale

Märt Laarman

PUULÕIGE

Paljude piltidega

HIND Kr. 1.50